

106

Академикым ІукІагъ

АР-м и Лышхъэу
Тхаклушынэ Аслъан
гъэсэнэгъэмкІэ Урысые
академием иакадемикэу
Анатолий Цирульниковыр
тыгуасэ ригъэблэгъагъ.
ЗэлукІэгъум хэлэжыгъэх
АР-м гъэсэнэгъэмрэ
шлэныгъэмрэкІэ иминистрэу
Хъуажь Аминэтрэ ащ
игуадзэу Къэрэтэбэнэ
Махьмудэрэ.

— Лъэшэу тигуапэ тиреспубликэ
цыкІу укызырелбэгъагъэр, — кылуагъ
АР-м и Лышхъэу хьакІэм зыфигъа-
ззэ. — Ушэтын Іофхэм, зекІоным
узэрапылыр кыдэплъытэмэ, Адыге-
им пшогъэшлэгъонынэу чыплэ макІэ
зэрымІэштыр нафэ. Ахэм тигуапэу
нэлуасэ уафэтшлышт. Республикэм гъэ-
сэнэгъэмкІэ исистеми нахь куоу ухэп-
лэнуэ, уишлэшхэр къэплонхэу тыфай.

Академикым Іоф зыдишлэхэрэм,
проекткІэу клэщакІо зыфэхъуэгъэхэм,
тхылъэу кыдигъэкІыгъэхэм республикэм
ипащэ нэлуасэ афишлыгъ, ілофшлагъэхэм
ащышхэри нэпэеплъэу кыритыгъэх. Гъэ-

сэнэгъэм исистемэ ылъэныкыокІэ
еплкъыкІэу ялэхэмкІэ зэдэгъагъэх,
яшлэшхэр кыралотыкІыгъэх.

Хъуажь Аминэт кызырелуагъэмкІэ,
академикыр республикэм ит гурыт ыкІи
профессионалнэ еджаплэхэм ащыш-
хэм, творчествэмкІэ Гупчэм, иску-
ствэхэмкІэ еджаплэм, чыристан ди-
ным иеджаплэ арагъэблэгъэшт, иопыткІэ,
иелпкъыкІэхэмкІэ клэлаегъаджэхэм адэ-
гошэшт, республикэм ишлэныгъэлэжыхэм
зэлукІэгъухэр адырилэштых. Ахэм ямы-
закъоу, Адыгеим ичылплэ дахэхэу ту-

ристхэр кызыблагъэхэрэри хьакІэм
рагъэлэгъуштых. Анатолий Цирульни-
ковым Адыгеим фэгъэхыгъэу кыт-
хыжын гухэлъ зэрилэр кылуагъ.

АР-м и Лышхъэу Адыгеим фэгъэ-
хыгъэ тхылъ зэфэшхьафхэр шлухьаф-
тынэу хьакІэм ритыгъэх.

ХЪУТ Нэфсэт.

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

Ныбджэгъухэр!

Іоныгъом и 20-м ткъош
Къэбэртэе-Бэлыкъар
Республикэм адыгэмэ я
Мафэ шыагъэунэфыкІы.
Ащ ехъулэу зэкъош
адыгэ республикышым
ялэпкъ гъэзетхэм
яредакциехэмкІэ
тызэгъусэу зичэзыу
зэхэт номерыр
дгъэхъазырыгъэ.
Шылэныгъэм илъэныкыо
зэфэшхьафхэмкІэ
гъэхъэгъэшхо зышлыгъэ
цыфхэу тилъэпкъ
кыыхэкІыгъэмэ ар
афэгъэхыгъэ. ЗэкІэри
тигъэзет инэкІубгъо
заулэмэ
къащедгъэубытын
тлэкІыгъэп, ау мыщ
хэмыфагъэхэми
тикыкІэлъыкІорэ
номерхэм
тащалыІэсыжын,
ягугуу дахэкІэ
къащытшыжын тыгу
хэлъ.

Черкес чыыгхатэхэм язэтегъэуцожьын тегушылагъэх

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхаклушынэ
Аслъан тарихь-культурнэ клэным икъэхъумэн
фэгъээзэгъэ фондэу «Наследие» зыфилорэм
игъэцэкІэкІо директорэу Чэмышьо Гъазый,
Мыекьопэ къэралыгъо технологическэ
университетым иректорэу Къуижь Саидэ, мы
апшэрэ еджаплэм экологиэмкІэ ифакультет
идеканэу Юрий Сухоруких, МКЪТУ-м
агрономиемкІэ икафедрэ ипащэу Ирина Бондурко
тыгуасэ алукагъ. Черкес чыыгхатэхэм
язэтегъэуцожьын епхыгъэ Іофыгъом ахэр
тегушылагъэх.

АР-м и Лышхъэу пэублэ
псалъэ кышлызэ, черкес чыыг-
хатэхэм язэтегъэуцожьын мэ-
хьанэшхо зэрилэр, мы лъэны-

къомкІэ Мыекьопэ къэралыгъо
технологическэ университетым
Іоф гъэнэфагъэ зэришлагъэр
кыыхигъэщыгъ.

— Ижырэ черкес чыыгха-
тэхэм афэдэ дунаим тетэп,
ащ къегъэлагъо пхъэшхъэ-
мышхъэхэм якъэгъэкІынкІэ
адыгэхэр чыжыу зэрэлъыкІо-
тэгъагъэхэр, гъэхъэгъэшлэхэр
зэрялагъэхэр, — кылуагъ Тхак-
лушынэ Аслъан.

Юрий Сухоруких кызырелуа-
гъэмкІэ, черкес чыыгхатэхэм
язэтегъэуцожьын илъэс ІоІкІ
фэдиз хъугъэу пылтых, ащ
студентхэри чанэу кыыхэла-
жыгъэх. Адыгэхэм мыІэрысэр
ыкІи кужыыр кызырагъэкІы-
штыгъэм итехнологие джырэ
уахътэм зэтырагъэуцожьыгъ.
Ащ кышымыуцухэу, тарихьым
кыхэнэжыгъэ къэбархэр, еж-
хэм яушэтынхэр кызыфагъэфэ-
дэхэзэ ыпкІэ лъэкІуатэх. Зэра-
гъэнэфагъэмкІэ, едзыгъо-едзы-

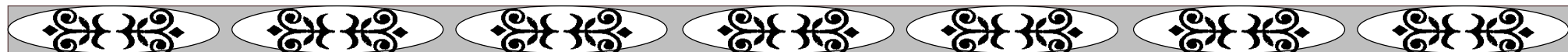
гъоу чыыг цыкІухэр агъэты-
сыхэзэ ашлышт, а Іофшлэныр
рагъэжыагъ. МыІэрысэм, кужыым
ямызакъоу, нэмыкІ пхъэшхъэ-
мышхъэхэм якъэгъэкІын аналэ
тырагъэты. ГушыІэм пае, Тхак-
лушынэ Аслъан ыцІэкІэ къагъэ-
кІыгъэ дэшхо лъэкІытІум язы-
тет специалистхэм осэшхо фа-
шыгъ.

— Черкес чыыгхатэхэм къа-
дыхэлъытэгъэ пхъэшхъэ-мыш-
хъэ чыыгхэр илъэс къэс дгъэ-
тысхэзэ, а пчъагъэхэм ахэд-
гъахъозэ тшымэ, итхъухьагъэр
кызырэддэхъуштыт щэч хэ-
лэп. Адыгеир нэмыкІ шьолпыр-
хэм, къэралыгъохэм ащашлэ-
нымкІэ ар амалышлэу хъун ылъэ-
кІышт. Пшъэрылэу шьхьалэу джы-
рэ уахътэм тилэр мы проек-
тым цыфхэр щыдгъэгъозэнхэр,
ахэм ар ашлогъэшлэгъон хъу-
ныр ары, — кылуагъ Тхаклу-
шынэ Аслъан.

Черкес чыыгхатэхэм язэте-
гъэуцожьынкІэ гухэлъэу шыІэ-
хэм Чэмышьо Гъазый нэужым
къатегушылагъ. Ащ кызырелуа-
гъэмкІэ, чыыгхэр зыцагъэтысын

альэкІышт чыгу гектар 47-рэ яІ.

— Черкес чыыгхатэхэм язэ-
тегъэуцожьын лъапсэ фэзы-
шыгъэр шлэныгъэлэжышхоу
Тхъэгъушэ Нухь ары. Непэ
мы Іофыгъом дэлэжыэхэрэ
Юрий Сухоруких, Чэмышьо
Гъазый, нэмыкІхэми тафэраз.
Мыекьопэ къэралыгъо техно-
логическэ университетым ис-
тудентхэми ушэтынхэр зэха-
щэ, ижырэ чыыг 30 фэдиз
ныбжыкІэхэм къаготыгъ, ахэм
язытет зэрагъэшагъ, апытхы-
хьагъэх. Ижырэ чыыгхатэхэм
тарихьэу апылыр зэрэдунаеу
ашлэ, ахэр зэтедгъэуцожьын-
хэр типшъэрылэу шьхьалэу сэ-
лытэ. Сыда плэмэ дгъэтысышт
чыыг цыкІухэр непэ Европэм,
нэмыкІ чыплэхэм кызырарыт-
шыхэрэр дэп, ау тэтыехэм
зи акІэхьащтэп. Арышъ, гушы-
Іэхэм тахэкІынышъ, Іофшлэным
псынклэу тыфежъэн фае, —
кылуагъ клэухым Тхаклушынэ
Аслъан.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъу Тхыаклушынэ Аслъан а ІанатІэм зылухыгъэр 2007-рэ илъэсыр ары, илъэсищым ехъукІэ узэкІэлэбэжымэ, ятІонэрэуи ащ Іухъажьыгъ. ШыІэныгъэ гъогоу кыкІугъэм кыфызэплъэкІыжмэ, зэрыгушхоньбэ кыздэхъугъэу, иилъэсхэр хъаулыеу къэзымыгъэ-шІэгъэ цыф ІофшІэкІошхэм ар ащыщ. ЫкІуачІэкІэ, ишІэныгъэкІэ, иакъылкІэ, иІофшІэгъэхэмкІэ зыцІэ зыфэзышыжыгъэ цыф. Къэралыгъом ипашэ цыхъэ кыфишынышмы ІанатІэм Іуигъэхъаным ыпэкІэ, непэ Урысыем иапшъэрэ еджэпІэ пэрытхэм ащыщ хъугъэ Мыекъопэ технологическэ университетым кІэзакІо фэхъуи, зэтыригъэуцуагъэу ащ иректорыгъ. Ыгуи, ыпси, ыкІуачІи илъэсыбэм къакоцІ ащ хильхыгъ ыкІи хэушъхыфкІыгъэу зы къэралыгъо цыкІоу ыгъэ-

аныхъ шъхъалэхэм ащыщых. АР-м и Лышъхъэ ащ хэушъхыфкІыгъэу Іоф гъэнэфагъэ дишІагъ. Непэрэ мафэмкІэ къэплъытэмэ, инвестициеу республикэм иэкономикэ кыхалъхыгъэр сомэ миллиарди 124-м ехъугъ. Инвестициеу проектхэр зы лъэныкъоу щымытэу, экономикэ отраслэхэм зэкІэми — мэкъу-мэщым, промышленностым, псэолъэшын, туризмэм — ащыпхырашых. Предприятие зэфэшъхыфэу, щэпІэ гупчэшхоу кызэлуахыгъэхэр ащ ишыхъатых. Илъэс къэс Шъачэ шызэхашхэр инвестиционнэ форумым илъэси 7 хъугъэу республикэр зэрэхэлажъэрэм шлуагъэ кытыгъ. ГушъІэм пае, Адыгеим ащ кышигъэлъэгъогъэ проектышхонэм ащыщ АгроБизнесИнкубаторэу Джэджэ районым шагъэлсырэр. Ащ фэдэ къэралыгъом джыри итэп, Ады-

шъхъалэу, аныхыбэу зыдэлэжъэнхэ фаехэм Тхыаклушынэ Аслъан а Іофыгъор зыклахыгъэуцуагъэр. Ащ фэшІ кІэлэцІыкІу ЫгыпІэхэм чэзыу ямылэжъэу шыгъэным фытегъэпсыхъэгъэ «дорожнэ картэ» агъэнэфагъ. Ащ кыдыхэлъытагъэу ЫгыпІахэр ашІынхэу рагъэжагъ, жъы хъугъэхэр зэтырагъэпсыхъажьы. Ащ ишлуагъэкІэ, 2013-рэ илъэсым чыпІэ 1365-у агъэнэфагъгъэм кырагъэхъуи, 1495-рэ атыгъ, 2014-рэ илъэсым ЫгыпІи 3 ашыгъ, ащ пэпчэ чыпІэ 240-рэ иІ. ПстэумкІи блэкІыгъэ илъэсым изакъоу ащ сомэ миллион 212-рэ мини 164-рэ пэлуагъэжъагъ.

Адыгеим туризмэм зыщегъэушъомбгъугъэныр пшъэрылъ шъхъалэу Тхыаклушынэ Аслъан мы ІанатІэм зылохъэм зыфигъэуцуужыгъагъэхэм ащыщ. Мыекъопэ районэу ичылопскІэ ащ фытегъэлъытагъэм инфраструктурэ лъэхъаным ыуж кы-

Проектыр шыІэныгъэм щыпхырашымэ, ІофшІэпІэ чыпІэ 500 фэдиз кытыщт. Непэ ащ инфраструктурэ агъэпсы. Туристическэ кластерэу «Ворота Лагонаки II» зыфилорэр поселкэу Каменноостскэм дэжэ зышагъэлсырэр. 2014-рэ илъэсым мы проектыр гупчэм щыпхырыкІи, ащ ишлуагъэкІэ, поселкэм гъэстыныпхъэ шхуантІэмрэ псэу зэшъоштхэмрэ ращэ-лэнхэу рагъэжагъ. Джыри мы илъэсым мылкъу зыфатІупщыщт инвестиционнэ проектэу Ростуризмэм кыыхыгъэхэм мыхэр ахэфагъэх. Ащ ишлуагъэкІэ, гъэстыныпхъэ шхуантІэм икьэ-кІуапІэхэм яшІын лъагэкІотэщт. Федеральнэ ыкІи республикэ бюджетхэм къахэхыгъэу ащ пстэумкІи сомэ миллион 850-рэ пэлуагъэхъащт. 2017-рэ илъэсым нэс инфраструктурэм игъэпсын аухын фаеу проектым кышыдэлъытагъ. А уахътэм кыкІоцІ поселкэу Каменноостскэм кышыгъэжъагъэу станицэу Дахъом нэсэу псымрэ гъэстыныпхъэ шхуантІэмрэ якъэкІуапІэхэр шыклагъэ ямылэу ашагъэлсыщтых. А зэкІэри пстэумэ апэу зишлуагъэр республикэм ипашэ.

2007-рэ илъэсым республи-

Зэрыгушхоньбэ къэзылэжъыгъэ цыф

псыгъ Іломи хэуконыгъэ хъуцтэп. Республикэм ипашэу загъэнафэми субъектым иІофхэр кызырыкІуагъэхэп... Непэ Адыгеим хэуконыгъэу иІэхэр нэрылэгух, зэтемытэу къэпІон плъэкІыщтэп. Ахэр апэу зишлуагъэхэр пашэр ары. А зэпстэуми ащ ыкІуачІэ, ищэлагъэ, ишІэныгъэ, иакъыл, иІофшІэгъэшхо ахэлъ. Непэ республикэм имылъку хэмыхъэу къэралыгъом зыпари кызырэфимышІэщтыри, а мылкъоу хэлъхъащтыр гъотыгъошІоу зэрэщымытри кыдэплъытэн фае.

Отраслэ пэпчэ хэуконыгъэу иІэр медицинэм, гъэсэнэгъэм, спортым, туризмэм, нэмыкІ лъэныкъохэм япхыгъэ объектикІэу ашыгъэхэм, агъэцэкІэжъыгъэхэм, гъэстыныпхъэ шхуантІэм, псым, электроэнергием якъэ-кІуапІэу агъэпсыгъэхэм, зэблахъугъэхэм, щэпІэ гупчэшхоу кызылэуахыгъэхэм къаушыхъа-

геир мыщкІи апэ хъугъэ. Экономикэм хэуконыгъэхэр егъэшІыгъэнхэм фэлорышІэ предпринимательхэм яфорумэу мы илъэсым республикэм апэрэу щызэхашагъэри. Ар хабзэ хъуныш, илъэс къэс зэхашэнэу, фэдэу кыыхырэр нэрылэгухэу пшъэрылъ зыфагъэуцуужыгъ.

Федеральнэ программэхэм кыдалытэрэ ахъцэу къатІупщыттым республикэм илахъэу

кыдыхэлъытэгъэ пстэури гъэцэкІагъэ зэрэхъугъэм ишлуагъэкІэ, республикэм щызэшІуахыгъэ пстэури зэрэщымытэу къэпІон плъэкІыщтэп. Медицинэм иучреждение 14-мэ яобъект 50 агъэцэкІэжъыгъ, лъэхъаным диштэрэ оборудование дэгъухэмкІэ зэтырагъэпсыхъагъэх, ФАП-хэр кІэу ашыгъэх. ПстэумкІи симэджэщхэм, ФАП-хэм ягъэцэкІэжъын сомэ миллиони 10-м ехъу пэлуагъэхъагъ. Про-

Непэ Адыгеим хэуконыгъэу иІэхэр нэрылэгух, зэтемытэу къэпІон плъэкІыщтэп. Ахэр апэу зишлуагъэхэр пашэр ары. А зэпстэуми ащ ыкІуачІэ, ищэлагъэ, ишІэныгъэ, иакъыл, иІофшІэгъэшхо ахэлъ.

хильхъан фаер игъом ыкІи икьоу кызырагъотырэм ишлуагъэкІэ, отраслэ пэпчэ хэуко-

граммэр республикэм шаухыгъ нахъ мышІэми, мы системэм джыри шыклагъэу иІэхэр республикэм ипашэ Іэпэдэлэл ышыгъэхэп. Поликлиникэхэм ягъэцэкІэжъын джыри лъагъэ-кІуатэ, ФАП-мкІэ шыклагъэу шыІэхэм ядэгъэзыжъын ыуж итых, нэмыкІ Іофыгъохэри зэшІуахых. Республикэм имедицине непэ гумэкІыгъо шъхъалэу иІэхэм ащыщ кадрэхэр зери-мыкІухэрэр. ШыкІэ зэфэшъхыфхэр агъэфедэхэзэ а Іофыгъор зэрэдагъэзыжъыщтым Лышъхъэм ыналэ тет. Гъэсэнэгъэм исистемэ модернизацие шыгъэным ипрограммэ кыдыхэлъытагъэхэм ягъэцэкІэн пстэумкІи сомэ миллион 730-м ехъу пэлуагъэхъагъ. Ащ ишлуагъэкІэ, лъэхъаным диштэу зэтегъэпсыхъэгъэ еджэпІэу ашыгъэхэр, рагъэжагъэхэр нэрылэгух. ЗэкІэ республикэм ит еджэпІэхэм яматериальнэ-техническэ зытет хэлшыкІэу нахышІу хъугъэ.

КІэлэцІыкІу ЫгыпІэхэмкІэ къэралыгъом зэрэщытэу Іофыгъошхо иІ — субъектхэм ахэр ямакІэх, чэзыухэм ахэтыр минишэ пчъагъ. Адыгеири ахэр зимахІэхэм ащышыгъ. Ары аныхъ

зэринэщтыгъэм ыпкъ кыкІыкІэ, ар пстэумэ аныхъ зэшІохыгъуае хъугъэ. Федеральнэ гупчэр къотэгъу зыфэхъун, ІэпыІэгъу кытынэу зыщыцІыкІэаби мы Іофым хэлъ. Арэу щытми, илъэс-сирэ ныкьорэм къакоцІ республикэр мы отраслэмкІи мымакІэу ыпэкІэ лыкІотагъ. Непэ туризмэм пстэумкІи фирми 165-рэ щэлажъэ. НахыпэкІэ илъэсым кыкІоцІ нэбгырэ мини 180-м ехъу туристэу республикэм кыхъэщтыгъэм, непэ ар мин 315-м нэсыгъ. Мы лъэныкъомкІэ гъэхъэгъэ аныхъ инэу ашыгъэхэм ащыщых «Джэнэт» ыкІи «Ворота Лагонаки II» зыфилорэ инвестиционнэ проектэу агъэхъазыри пхыращыгъэхэр. Федеральнэ гупчэм зэнэкьокъоу зехишагъэм кышы-хахыгъэхэм ахэр ахэфагъэх ыкІи Урысыем туризмэм зыщегъэушъомбгъугъэным фэгъэхыгъэ федеральнэ программэм хагъэхъагъэх. «Джэнэт» зыфилорэр ХъымыщкІэй дэжэ гектар 701-м ехъоу шагъэпсыщт. Ащ санаториэхэр, хьа-кІэщхэр, гъэпсэфыпІэ зэфэшъхыфхэр кыдыхэлъытагъэх.

кэм ахъцэ ІэпыІэгъоу федеральнэ гупчэм кыфитІупщыщтыгъэр процент 61-рэ хъуштыгъэ. Непэ ар процент 40-м кхэхъу ныІэп. Бюджетым шлуагъэ кытэу зэрэгъэлсыгъэм, республикэм ежъ фэдэу кыыхыжъырэм зэрэхъорэм яшлуагъэкІэ нахъ макІэу ІэпыІэгъу ишыклагъэ хъугъэ. Лъэныкъо пэпчэ хэуконыгъэ гъэнэфагъэ зэришыгъэм ишлуагъэкІэ, 2007-рэ илъэсым республикэм ибюджетэу сомэ миллиарди 5 нахыбэ мыхъуштыгъэр сомэ миллиард 16,5-м нэсыгъ. Ар субъектымкІэ джыри бэп, ау хэуконыгъэ макІэуи пІон плъэкІыщтэп.

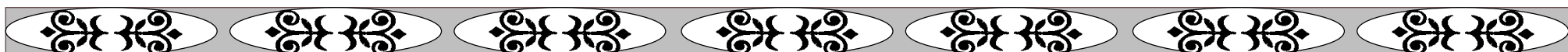
Мыхэм ыкІи нэмыкІ хэуконыгъабэу республикэм иІэхэм арыгушхоу Тхыаклушынэ Аслъан кыхегъэщых, ау сыдигъокІи шІагъэ хъугъэр бэу, икьугъэу кыІоу зэхэпхыщтэп. Ежъ ыкІуачІэ, ипсауныгъэ ашъхъасырэр, рихыжъэгъэ Іофыр гъунэм нимыгъэсэу ыуж икІыщтэп, джаш фэдэу зэкІэми Іоф ашІэн фаеу елытэ. Ары лъэныкъуабэхэмкІэ апэрэхэм ащыщэу ыцІэ ралоным республикэр зыкІынэсыгъэр.

ХЪУТ Нэфсэт.

ты. Республикэм иэкономикэ зиушъомбгъумэ, хэуконыгъэхэр ышІэхэмэ, нэмыкІ лъэныкъохэр зэтегъэуцогъэнхэмкІэ шлуагъэ кытыщт, цыфхэм ящыІэкІэ-псэукІэ нахышІу хъуным фэ-лорышІэщт. Ары мы отраслэм аныхъэу Тхыаклушынэ Аслъан ыналэ зыкІытыригъэтырэр. Инвестициехэр ащ икьэкІуапІэхэм

ныгъэ ышыгъ, объектикІэхэр агъэуцугъэх, шыгыахэхэр агъэцэкІэжъыгъэх. Медицинэм, гъэсэнэгъэм ясистемэхэр гъэкІэжъыгъэнхэм фэгъэпсыгъэ программэхэм къадыхэлъытэгъэ пстэури игъом ыкІи икьоу зыгъэцэкІагъэхэм Адыгеир ащыщ. Медицинэм исистемэ модернизацие шыгъэным ипрограммэ

Политик цлэрылуэ, къэрал лэжыаклуэ пашэ

Клуэклуэ Валерэ Мухьэмэд и кьуэр Къэбэрдей-Балъкъэрым хыхьэ Тырныауэ кьалэм 1941 гъэм жэпуэгъуэм и 18-м кыщальхуаш. Курыт школыр кьиуха нэужь, абы агроном лэжыгъэмкӀэ щӀэныгъэ нэхьыщхьэ щызригъэгъуэтащ КъБКъУ-м. 1964 гъэм Клуэклуэм лэжээн щыщидзаш Бахьсэн щынальэм щызэхэт «Трудовой горь» колхозым. 1970 гъэм Мэкъумэш хозяйствэм и экономикэмкӀэ СоюзпсӀо щӀэныгъэкъэхутакуэ институтым и аспирантурэр Москва кыщциухри, ар лэжыаклуэ ирагъэблэгъаш КъБАССР-м Мэкъумэш хозяйствэмкӀэ и министерствэм и кьудамэм и унафӀэцу, иужькӀэ «Лэскэн» совхозым и директор ящӀаш.

1974 гъэм кыщыщӀэдзауэ ильэси 9-кӀэ Клуэклуэ Валерэ Аруан куйем и лэтащхьэу лэжыаш. А лэжхьэнэм налуэ кӀэхьуаш лэжӀагъэлым хэлъ зӀфӀэкӀ лӀагэхэр, луэху зехьэкӀэ пэрытыр. УнафӀэщӀ шыпкъэм, лэжыгъэм и кызэгъэпэщаклуэ лэжыпӀакуэм и нӀлэм щӀэт куйер щӀэх дыдэу республикэм и экономикэм хэлъхьэныгъэ ин хуэзыщӀ щынальэ ищӀаш.

Къэралыр щытыкӀэ гугъум щихуа 90 гъэхэм ирихьӀлэу Клуэклуэ Валерэ КъБАССР-м и Совет Нэхьыщхьэм и тхьэмэдэт. Республикэм кыщыщхьэу зӀпӀэжӀуэныгъэр игъэупщӀылу папщӀэ, политик лущым икӀи жыжъэ пӀэм хӀкыпӀлэхэр кыгъуэтащ — ар и кьулыкьум текӀаш, жылагуэ луэхур и щхьэ закьуэ луэхум япэ иригъэщри. АрщхьэкӀэ мази 4 нэхь

дэмыкӀыу КъБР-м и цыхубэм политик цлэрылуэ, къэрал лэжыаклуэ пашэм аргуэру дзыхь иригъэзащ: Клуэклуэ Валерэ хахаш Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и япэ Президенту.

Акылышхуэ зыгъгъэдэлъ политик лущым хуэфӀэкӀаш жылагуэр зэрыхуа щытыкӀэ хьӀлэм кьришу щынальэм зӀпӀэжӀуэныгъэр щызэтриублэжын, лӀапкӀэ зӀпӀэжӀуэныгъэрэ лӀыгъажэрэ луэхум

кыхымыгъэхьэу. Республикэм щыпсӀэу цыхухэм яку дэлъ зыхушытыкӀфӀыр гъэбӀдэным, абы лӀапкӀэ зэгурылуэныгъэ ильыным хушӀэкьуаш Клуэклуэ Валерэ. Щынальэм и экономикэ лӀэжыгъым хэгъэхьуэн, псӀэукӀэм и флагыр кӀэлэтын — апхуэдэ луэхугъуэхэрщ мычӀэу зӀлэжыар къэрал, жылагуэ — политикэ кьулыкьушӀэр. Апхуэдэ луэху бгъэдыхьэкӀэм и фыгъэкӀэ зӀман кӀэщӀым кьриубыдэу республикэм щытӀепщӀэ хьужащ зэгурылуэныгъэмрэ зӀпӀэжӀуэныгъэмрэ.

КъБР-м и япэ Президентыр сыт шыгуи хушӀэкьуаш Урысей Федерацир гъэбӀдэным, абы хыхьэ щынальэхэр щхьэхуиты щытын зэрыхуейри лӀэщӀыб имыщӀу. Ди республикэм и кӀэжылуэ дахэр Клуэклуэ Валерэ, псӀом япэрауэ, зыхылагуэр и лыхьэу зыхэт къэралым и лӀабыжэр гъэбӀдэнырт. Апхуэдэу Клуэклуэ Валерэ и фыгъэкӀэ ди щынальэм экономикэ, щӀнахбзэ пыщӀэныгъэ куухэр яхуилэ хьуаш гъунэгъу

республикэхэм, областхэм, крайхэм. Ноби ефӀаклуэ а зӀдӀэжыэныгъэхэр сӀбӀэп яхуэхуаш лӀэныкьуэхэм я социально-экономикэ зыужыныгъэм.

Клуэклуэ Валерэ пщӀэшхуэ щӀащ Къэбэрдей-Балъкъэрми Урысей Федерацими. УФ-м ФедерацимкӀэ и Советым и УнафӀэщӀым и кьуэдзэу, Къэрал Советым хэту, ар жыджэру хӀлэжыыхьащ мыхьэнэшхуэ зӀлэ луэхухэр зӀфӀэныным, цыхубэм я сӀбӀэп зыхӀлэ унафӀэхэр кӀэщӀтэным икӀи гъэзӀщӀэным.

КъБР-м, УФ-м я политикэ, экономикэ, щӀнахбзэ зыужыныгъэхэм хуищӀа хӀлэжыэныгъэр кьалытӀери, Клуэклуэ Валерэ кыхуагъэфӀэщӀащ дамыгъэ лӀапӀэ куэд. Абыхэм ящыщӀ «Хъкум и пащхьэм щӀлэ фыщӀлэхэм папщӀэ» орденом и II, III нагъысэхэр, ГуащӀлэдкым и Бэрэк ПӀыжыым, «Щыхьым и Дамыгъэ», Зэныбжыгъуэгъэм, ЖӀэпуэгъуэ Революцим я ордэнхэр.

НӀЩӀӀПӀДЖЭ
Замирэ.

охьтэ гъэнэфагъэм щыпсӀэу зышӀоигъо нӀбгырэ 59-мэ лӀэлу тхыльхэр кьатхыгъэх. Ахэр квотэм кыхиубытагъэх, ау ащ нӀмыкӀэу нӀбгырэ 12 щыпсӀэунэуи кыкӀлӀэлуэгъэх. Ащ фӀдэу охьтэ гъэнэфагъэм кыкӀлоцӀ мы хэгъгъум кӀэклонэу квотэм хэтэу нӀбгырэ 38-мэ, ащ хӀмытхуэ 12-мэ фытыныгъэ аратыгъ. «Вид на жительство» нӀбгырэ 45-мэ агъотыгъ, репатриант 49-рэ ашхьэ кызэррахыжыгъыгъэр кӀэзыушыхьатӀрэ тхыльым кыкӀлӀэлуэгъэх.

ТильӀапкьэгъухэр шылакӀэм хэгъгъозӀжыгъэнхэмкӀэ, ахэм ятхыльхэр гъӀпсыгъэнхэмкӀэ къэралыгъо учреждение, ГупчӀэу ахэм афӀгъэзагъэм лӀфышхо ешӀлэ. ДжыдӀэдэм ащ нӀбгырэ 252-рэ щатхыгъ. Ахэм яправовой статус УФ-м кыщыгъэнэфӀгъэным ГупчӀэр пылъ. Ахэм анӀмыкӀэу унӀгъуи 145-у нӀбгырэ 700 хьухэрэм непэ ащ лӀоф адешӀлэ.

Мы ильӀэсым ищӀлэ мазэ кыщегъэжыагъэу унӀгъо 12-у нӀбгырэ 50 зэрысыр АР-м кӀэжыыгъ. Ахэм анӀмыкӀэу Сирием шыщ студент 64-рэ Адыгеим щеджэ. Сирием кыкӀыжыгъэу мыщ щыпсӀэухэрэм ащыщӀэу нӀбгырэ 40-м Урысыем иргаданствэ ялагъ.

ТильӀапкьэгъухэр тыхэгъэгу кӀэжыгъэхуэ зырагъэжыагъэр 2012-рэ ильӀэсым ижыоныгъокӀэ маз ары. Анахьыбэ кызыкӀо-жыыгъэр а ильӀэсым иятӀонэрэ кӀӀӀэныкьу.

2004-рэ ильӀэсым ишӀэжыгъу мазэ АР-м щаштӀгъэ хӀбзӀгъуцугъуэ тильӀапкьэгъоу республикэм кӀэзыгъэзӀжыхэрэм афӀгъэхыгъэм къэралыгъом лӀоф дешӀлэ. Ащ нӀмыкӀэу, кӀэжыыгъэхэм лӀофӀэу адашӀлэрэр зӀзыгъэзӀфӀэр комисије АР-м и Лышхьэу Тхьаклушыне Аслъан иунашӀокӀэ зӀхашагъ. Ащ ипашӀэр АР-м и Премьер-министрӀэу Къумпыл Мурат. ЗӀхӀэщӀэн-техническӀэ лӀофӀлӀэнхэр комитетӀэу ШхьӀэлэхьэ АскӀэр зипашӀэм егъэжӀагъэх.

Комитетым ипашӀэ кызӀэрилуагъэмкӀэ, Сирием кыкӀыжы тыхэгъэгу кӀэжыыгъэхэм янахьыбэр Мыекьуапэ щӀпсӀэу, адрӀхэм ТӀхьутӀэмыкьое районым псӀэупӀэ щӀагъотыгъ. ТӀхьутӀэмыкьое районым икӀи МӀфӀэхьаблэ кӀэжыыгъэхэм чӀыгу лӀахьхэр кьащаратыгъэх. А чӀыгу лӀахьхэм ежхэм унӀхэр арашӀыхьан фӀае. Ащ фӀдэу чӀыгу лӀахь 37-рэ МӀфӀэхьаблэ Сирием кыкӀыжыгъэхэм кьащаратыгъ. ТӀхьутӀэмыкьое районымкӀэ АфыпсыпӀэ кьоджэ коим кыхиубытӀэрэ кьоджи 4-мэ Сирием кыкӀыжыгъэ нӀбгырэ 150-рэ ащӀпсӀэу. Ахэм лӀэкӀ зӀлэ цыфхэр лӀпылӀэгъу кьафӀэхьух. Ащ фӀдэу унӀ 18 а кьуаджӀэхэм ащашыгъ. Джыри уни 4 шхьхэм нӀсӀэу кьӀэлэтыгъ, лӀапсӀэ уни 8-мэ апае агъэчыгъ. Ахэм анӀмыкӀэу унӀгъуи 3-мэ яунаеу унӀхэр ащӀфыгъэх, зы унагъом илахьылхэм унӀ кыратыгъ.

Сирием кыкӀыжыгъэ тильӀапкьэгъухэр Инэм, ШӀуджӀэн, КошхьӀэблэ ыкӀи КрасногвардейскӀэ районхэм ащӀпсӀэух. КомитетӀэу ыпшӀэкӀэ зыцӀэ кьӀтӀуагъэм чыпӀлэ зыгъӀлорышӀлэжыпӀлэ органхэр кызыдыригъӀлэхӀзэ, кьуаджӀэхэм адӀт унӀхуэу цыфхэр зычымыпсӀэухэрэм япчӀагъэ зӀригъэшӀагъ. Ахэм ащыщӀбӀэхэм ябысымхэр хьазырых Сирием кыкӀыжыгъэ адыгӀэхэр ыпкӀэ хӀмылӀэу а унӀхэм ащӀагӀэпсӀэунхуэ.

Непэ республикэм Тыркуем, Сирием, Иорданием, Израиль ыкӀи Европэм инӀмыкӀ хэгъгъухэм кьарыкӀыжыгъэ адыгӀэ 1500-рэ щӀпсӀэу. Ахэм ежӀ ялофӀлӀлӀэхэр кызылузыхыгъэхэр, республикэм икономикэ ильӀэныкьо зӀфӀэшхьафхэм ащылажӀэхэрэр ахӀэтых. Ахэм якӀалӀэхэр аплух, рагъаджӀэх, тиреспубликӀэ ищылакӀэ кьагъэбаи, экономикэм, гъэсэныгъэм, медицинэм ыкӀи нӀмыкӀ лӀэныкьохэм ялахьылу ахашыхьэ.

СИХЬУ Гошнагу.

Республикэр ӀэпылӀэгъу афӀэхьу

Европэм шыхьӀоу телевизорым кыгъгъӀагъорэм узепӀыкӀлэ, зӀрӀэдунаеу кызыщыкьуи цыфхэм ашхьхэ рахыжыгъыгъэм фӀд. Сабыеу алыгъхэм, ахэм янӀхэм кьинӀэу альӀэгъурэм гур агъэузы. Зышхьхэ кьезыхыжыгъыгъэ цыфӀэу заом кьырифыжыагъэхэр шхьхэгъэзыпӀлэ лӀэхьух. Ахэр кьагъгъӀагъо зыхьукӀлэ, «адыгэ ахӀтэ шьулуа?» оӀошӀ, уахӀпӀыыхь...

ТӀэ тиреспубликэ заом кыхьэ-кыжыыгъэ тильӀапкьэгъухэр щӀпсӀэух. Шыкур ахэм игъом зӀо чыпӀлӀэхэр кьабгынагъэхӀшӀ, джы нахь лӀэшӀэу кызӀэкӀлӀблӀгъэ зӀошхом хиубытагъэхэпышӀ. ТильӀапкьэгъоу кӀэжыыгъэхэм ялофхэм, ахэр тыхэгъэгу иль щӀлӀэкӀлэ-псӀэукӀэм зӀрӀэхӀгъозӀжыхэрэм яхьыллагъэу мы мафӀэхэм гушылӀэгъу тшыгъэ АР-м лӀапкӀэ лӀофхэм-

кӀлэ, лӀкыб къэралхэм ащыпсӀэурэ тильӀапкьэгъухэм адырӀлэ зӀпхыныгъэхэмкӀэ ыкӀи кьӀбар жьугъэм иамалхэмкӀэ и Комитет ипашӀэу ШхьӀэлэхьэ АскӀэр.

Ащ кызӀэрилуагъэмкӀэ, кӀэжыыгъэхэрэм апае АР-м квотэу кыфатӀупщыгъэм джыри 200 кыхьхьуагъ. Ионыгъом и 4-м УФ-м и Правительствэ унашӀо ышыгъ лӀкыб къэралыгъохэм яцыфхуэ Урысые хэ-

гъгъум охьтэ гъэнэфагъэм щыпсӀэунэу кьаклохэрэм япчӀагъэ мы ильӀэсым хэгъэхьогъэнэу.

2015-рэ ильӀэсым УФ-м и Правительствэ АдыгеимкӀэ нӀбгырэ 600-мэ апае квотэ кытӀупщыгъагъ. ОФМС-м кызӀэритӀрэмкӀэ, а зӀкӀэри агъэфедӀагъ. Ау Сирием заор нахь кызӀэрӀэщызӀкӀлӀблагъэм ыкӀи Украинэм икьыблэ-кьохьӀлэ лӀэныкьо зӀпӀэужыныгъэу кыщыхьугъэм кьахӀкӀлэу, Адыгеим цыфӀэу кьаклорэм ипчӀагъэ кыхьхьӀо. Ащ епхыгъэу АР-м иминистрӀэхэм я Кабинет Урысыем и Правительствэ зыфигъэзагъ квотэ джыри лӀахтӀэдзэу кыфитӀупщынӀэу.

АР-м и ОФМС кызӀэритӀрэмкӀэ, мы ильӀэсым ищӀлэ мазэ кыщегъэжыагъэу Адыгеим

Адыгэ
лъэп-
ккым, Из-
кыб хэ-
гъагъхэм
арысхэри
зэрахэтхэу,
аныхъ
ыгъэшлорэ
цыфхэм
Шхьэлэ-
хь Адышэс ыкьо Абу-
бэчыр ащыш.

Лъэпккым ыгъэшлорэ цыф

Непэ ар филологии шэныгъэ-хэмкэ доктор, профессор, гуманитар ушэтынхэмкэ Адыгэ Республикэм институтуэу Кларэщэ Тембот ыцкэкэ шытым литературэмкэ иотдел илъэсыбэрэ ипэцагъ, джы ишэныгъэлэжэ шхьал, шэныгъэхэмкэ Дунэе Адыгэ академием иакадемик, Адыгэ Республикэм, Урысые Федерацием и шэныгъэхэмкэ ялофшлэху, Урысыем итхаклохэм я Союз хэт, Адыгэ Республикэм литературэмкэ и Къэралыгъо премие илауреат, кызы-щыхуыгъэ иккоджэ Очэпщый, ар зэрыт Теуцожь районым, Адыгэкалы, Шынджый яцыф гъэшлуагъ, нэмыкы цытхуыцэу, шлухъафтын лъаптэу, «Адыгеим и Шытхуыцэхъ» зыфилорэ медальри зэрахэтэу, илэр бэ.

Шхьэлэхь Абу Иофэу зэшлуихырэ лъэныкыуабэу зэхэл-зэ игъашлэ къехьы. Ар шэныгъэлэжэ ин, тхэкло лэпалас плуу ахэмэ уакъыщыуцуми, гупшысэ зэфэхьысыж кууэхм уахашэщт. Ишэныгъэлэжын Иофэу зэ зыфэдгъэзэн. Ащкы ар лъэныкыуабэу зэхэлэ. Шхьэлэхь Абу адыгэ литературэм итарихыгъэхьышху. Къэжыаптэхэм ыналэ атэтэу апэрэ лъэбэкхуэр, хуыгъэ-шлагъэхуэ, усэхуэ, лотэжхуэ, тхыдэу нэмыкы хъарыфилэхэм лъэпккыр арылажэ зэхум атыгъэхуэ, гъожы хуыжыгъэ гъэ-зет, тхыль нэкубгъохэм къары-

нэжыгъэхэм якъыхэгъэщыжын, клэзыгъэнчъэу ахэр угъоижыгъэнхэм дэмышлэхуэу ар апыл.

Ащ даклоу джыр адыгэ литературэм илофыгъо инхэри Шхьэлэхь Абу инэплэжыгъу ренэу итых. Ар лъызыгъэклотэгъэ, зыгъэдэхэгъэ тхаклохуэ Хьаткьо Ахмэд, Теуцожь Цыгъо, Кэстэнэ Дмитрий, Жэнэ Кырымызэ, Яхуылэ Сэфэр, Мэцбэшлэ Исхьакъ, нэмыкхэм афэгъэхьыгъэу ащ ытхыгъэри маклэп.

А пстэуми якъэжыаптэхэм илъэс 60-м ехуи атешлэжыгъэ. Иапэрэ статьям ащыщ «Адыгэ бзыльфыгъэр адыгэ советскэ литературэм кызырегъэлабгъорэр» зыфилоу 1959-рэ илъэсым кыхиуыгъэр. Ар ылапсэу нэужым диссертации ытхыгъэ, тхыль шхьафти кыдыгъэкыгъэ. Нэужым «Адыгэ литературэм ихэжыныгъэ гъогухэр» зыфилорэ доктор диссертациери 1968-рэ илъэсым Тбилиси кызыгъэщыпкыжыгъэ. «Шылэккыкыкы дэхуыгъ», «Хэжыныгъэм илъэоянэхэр», «Адыгэ фольклор» зыфилохэрэм ар къаушыхьаты. Ащ изакоп, «История советской многонациональной литературы», «Большая советская энциклопедия», «Краткая литературная энциклопедия», «История всемирной литературы» зыфилорэ тхылышхохуэ гупчэм кышхыдэ-кыхэрэм адыгэ тхаклохэм ащыщхэм, литературэм зэрэпсауу афэгъэхьыгъэ статья зэфэ-шхьафхуэ ытхыгъэхэр къащы-хауыгъэх.

Шэныгъэлэжын Иофым зэрэпсауу зезытыгъэ Шхьэлэхь Абу иушэтын Иофхэм нахь за-щыхуыгъэр илъэс 17-рэ Адыгэ клэлэгъэджэ институтым зыщылэжыгъэ нэуж 1977-рэ илъэсым Адыгэ шэныгъэ-ушэтэкло институтым зыгъэгъэзжыр ары. Мыщ литературэмрэ фольклорымрэ ясектор пащэ щыфэхуыгъ, институтым цызэшлуахуэр Иофшэнхэм пытэу ахуэуагъ. Джы ушэтын Иофхэмкэ иамалхэм нахь заушъомбгъугъ. Иоф шхьалэу джыри лъыгъэкыуатэщыгъэр адыгэ литературэм итхыдэ изэгъэфэн, итхын арыгъэ. А лъэны-ккымкэ мыщ щырахуыгъэхэ Иофхэм клэщакло афэхуыгъ. «Адыгэ литературэм итхыдэ илофыгъохэр» зыфилорэ тхылытлур 1979 — 1980-рэ илъэсхэм кыдагъэкыгъэх. Адыгэ лорыуатэхэм афэгъэхьыгъэ тхылытлоу а илъэсхэм кыдагъэкыгъэхэм илахышлу ахылхьагъ. Ахэм ахэл гупшысэхэр щылыгъэкыуатэх 1990-рэ илъэсым кыдыгъэкыгъэ тхылытлоу «Шыпкыагъэр — шэтакъ» зыфилорэм. Мыщ пыдзагъэ плымы хуыт «Мыккысэрэ жъуагъохэри». Къэу-гупшысыгъэу, щылэгъэ шыпкыуэ тарихь чыжы, тарихь бла-гыи къахэнэжыгъэхуэи мыщ дэтыр бэ.

Мы аужырэ илъэс 15-м Шхьэлэхь Абу Иофэу ышлэрэм хымыгъэхуагъэмэ, кы-щыгъэклагъэп. Еж ышхьэккэ иехэми, нэмыккэ атыгъэхуэу кыуыгъоижыи зэхыгъэуагъэхэми, тхыль зыбгъуыпш кыдыгъэкыгъэ. Ахэм ащы-щых «Лъэпкы шэжыым иджэ-ныкыо машу» (1999), «Шылы-ныгъэр. Литературэр. Плу-ныгъэр» (2000), урысыбзэккэ кыхиуыгъэу «Тхэн Иофым игогу» (2002), «Лъэпкыым идунай. Псалъэм ылапс» (2009), «Псалъэм илъэккы. Уахътэм ижыкыащ» (2009) зыфилохэрэр.

Нэмыкы тхылыхуэ Абу кыдыгъэкыгъэхэр хэккыкыжынккэ ежыгъэгъэ тхакломэ ащыщхэм ятхыгъэ угъоигъэх. Зыр Цей Ибрахимэ ий, ащ изэгъэфэ-жын, пэублэ, клэух гуцылэхэр, комментариэхэр фишлынхэм уахъти кыуачи бэу тыригъэк-лодагъэу 2000-рэ илъэсым ари кыдыгъэкыгъэ. Джащ фэдэ къа-бзэу пэгъокыгъэ Шхьэлэхь Абу адыгэ бзыльфыгъэ тхэкло гъэ-шлэгъонэу театрэм нахь фэщэ-гъэгъэ Натхьо Долэтхъани. Ащ ищылэныгъэ гъогуи, итхэн тари-хыи, илэшлагъэхэри Абу цыфхэм альегъэлэсыжыкы.

Мыхэр зэккэ лэубытылэ ин хуыгъэх «Адыгэ литературэм итхыдэ» тхылыщ урысыбзэккэ шэныгъэ институтым цагъэхьа-зыр зэхум (1999 — 2006). Ащ итхын нэбгырэ 20 фэдиз хэлэ-жыгъэ, аныхъ лах ин хэзылхьа-гъэхэм Шхьэлэхь Абу ащыщ. Кыыхэгъэщыгъэмэ лыеп Кавказ заом ыпкы кыкыкыкэ нэмыкы хэгъэгубэмэ арыфэгъэ адыгэ-мэ къахэкыгъэ тхэкло цырыломэ афэгъэхьыгъэ Иофшхьо Абу зэ-ришлэрэр. Ар зэккэ цызэхуэ-гъогагъэу тхыль инитлэу джыр-благъэ кыдыгъэкыгъэ. Кыыхд-гъахьомэ хуыт еж Шхьэлэхь Абу ишэныгъэ лэжыгъэхэр

зэхуыгъогагъэхуэ тхыль иниц ху-хуэу мы аужырэ илъэситлэм кызырэфыдагъэкыгъэхэр. Ар ыныбжэ илъэс 85-рэ зэрэхуэрэм фэгъэхьыгъэ шлухъафтын ин.

Джы непэ ишыпкыуэ Иоф зы-дишлэрэмэ ащыщ «Адыгэ лите-ратурэм итхыдэ» томищэу адыга-бзэккэ институтым кыдыгъэкы-рэр. Апэрэ тхылыр Абу зэрэ-псауу ытхыгъэ плымы хуэнуу кыдыгъэкыгъэх.

Джы зэ зыфэдгъэзэн тхаклоу Шхьэлэхь Абу. Художественнэ гупшысэккэ-тхаклоу илэрылхуэу зыхуыгъэми маккэ тешлагъэп. Ащ ишыхъатых «Псэ закъу», «Пы-хуужэ машу», «Гум хэлэ ма-стэр», «Мастэм илыагъо луданэм игогу» зыфилорэ тхылыхэр.

Мы тхылыхэм адэт тхыдэхэм, лотэжхэм лъапсэу афэхуыгъэ хуыгъэ-шлагъэхэр кыыхыхъэ зы-хуыккэ, Абу нахь ыналэ зыте-тыр цыфэу ахэтхэм, зэккэ лъэп-ккым кыарыкыуагъэр, лъэхъэнэ хылылэхуэу кызызэпачыгъэхэр арых. «Мэмэт итлуаккы» зыфи-лорэм фэдэу чыжэ дэдэу тари-хыым хахъэхэрэми уалуклэщт. Я XX-рэ лэшлэгъум кыхэлэбэмэ, 1941 — 1945-рэ илъэсхэм щы-лэгъэ Хэгъэгъу зэохом зыфи-гъазэуи кыыхэкы («Омакъ», «Хъадагъ», «Ятэрэ ыпхуэрэ»). Непэрэ мафэм гумэккы ин щы-зилэ цыфым инасыпи циухъэ-рэр («Псэ закъу»).

Клэмыгъэтхын плэккыщтэп Шхьэлэхь Абу матхэми, мэгу-щылэми иадыгъбзэ-ныдэлфьбзэ идэхагыи, илэшлугъи зэрилэрыл-хьэр. Мы тхылыхэм ар джыри зэ къаушыхъатыжыгъэ.

Шхьэлэхь Абу укъэзыгъэ-фэбэрэ джэныкыо машлоу бэ-шлагъэу зэккыгъэнагъэр кыасэ-рэл, клэсэщтэп ыккы ежыри, итхыгъэ-лэшлагъэхэри цэлэфэхэ.

МАМЫЙ Руслан.
Филологии шэныгъэхэмкэ доктор.

Адыгэхэр зэрыгушхорэ тхаккы

Ионыгъом и 20-р — адыгэмэ я Маф, адыгэ пстэуу дунайм тетхэм ямэфэккы. Адыгэ лъэп-ккы зыфэдэр нэмыкы лъэпккы кыэралыгъэхэм, лъэпккы непи фэлажэхэрэм, гъэхъэгъэ инхэр цыфхэм апашхъэ щызышлэгъэхэм шлулэ ягугъу тэшлэ.

Ахэм ащыщ Адыгеим имыза-кыоу, Къэбэртэе-Бэлыкъар ыккы Къэрэцъе-Щэрджэс республи-кэхэм янароднэ тхаклоу Мэц-бэшлэ Исхьакъ Шыумафэ ыккы. Исхьакъ илитературнэ твор-

чествэ осэ ин кыфащылэзэ бгъэ-халхъэхуэ, тамыгъэхуэ, цлэ лъаптэхуэ кыфагъэщыошагъэхэм язаккыом ацлэхэр къеплон-хэ зыхуыккэ, тхыгъэм ызыны-ккы ыубытыщт. Мэхъэнэ ин зи-лэхэр шъугу къэдгъэкыжыщтых. И. Мэцбашлэм СССР-м ыккы Урысые Федерацием я Къэралыгъо премиехэр кыылэжыгъэх, М. Шолоховым ыцлэ зыхырэ литературнэ премиер, литерату-рэмкэ Дунэе адыгэ премиер кыратыгъэх.

Урысыем илитературэ лахы-шлулэ зэрэхуэуагъэм ыккы чыплэ гъэнэфагъэ зэрэциубыты-гъэм фэшл ордэнэу «За заслуги перед Отечеством» зыфилорэм ия IV-рэ, ия III-рэ ыккы ия II-рэ степенхэр И. Мэцбашлэм кыылэжыгъэх. Дышъэ меда-лэу «Борец за мир» зыфи-лорэр кыратыгъэ.

Исхьакъ лъэпккым илыклоу Урысые Федерацием и Общест-веннэ палатэ хэт. Чанэу ащ илофшлэн хэлажэхэрэм ащыщ. Итхыгъэхэр адыгабзэккэ, урысы-бзэккэ ыккы тыркубзэккэ кы-дэжыгъэх. Рэзэныгъэу цыфхэм фашырэм ишыхъатэу И. Мэц-башлэм «Мыекыуапэ ицыф гъэ-шлуагъ» зыфилорэ цлэр кыфа-усыгъ. Адыгэ Республикэм и Гимн ытхыгъ. «Адыгеим и Шыт-

хуыцэхъ» зыфилорэ медалыр кыратыгъэ.

Бэ зылыгъуыгъэу, бэ зышлэрэ цыфым удэгъуыцлэным уезэщы-рэп. Исхьакъ фэдэм иусэхэм таумэхыизэ тыкэтэджыгъ, ау-жыр лъэхъаным прозэр ыгъэба-игъ, тхылыбэ кыдыгъэкыгъэ. Ипозэи, ипрози куух, гъашлэм, тарихыым, адыгэ лъэпккым кырыкыуагъэм афэгъэхьыгъэх. Ахэм ащыщхэр клэпэджаклохэм япрограммэхэм зэрахэтхэр игъо шыпкыуэ плэжыгъуэу щыт.

«Лъэпкы тарихыр тшлэрэп, тхыгъэу шылэп» зылохэрэр Мэц-башлэм итарихь романхэм ярэ-джэх. Ахэм уагъасэ, уагъэгуп-шысы, лъэпкы гупшысэр къа-гъуыщы.

Адыгэмэ я Мафэ кызыщыб-лэгъэрэм Исхьакъ зылудгъэклагъ. Иофшлагъэхэм анэмыккыу ты-зэрыгушылагъэр лъэпккым ине-пэрэ маф, адыгэ литературэм изытэт, мэфэккыу агъэнэфагъэм еплыккыу фырилэхэр, нэмыкы-хэри арых.

Цыфхэм ящылэккэ-псэуккэ кыыхэхуыхэрэ пстэур сыдыгъуи къэзгъэлэагъохэрэр тхаклохэр ары. Урысыем итхаклохэм я Союз икыутамэу Адыгэ Респуб-ликэм щылэм илъэс 40-м еху-гъэу итхьаматэу И. Мэцбашлэм итворчествэ зэрэщытэу зыфэ-

гъэхьыгъэр а Иофыгъор ары. Тикъэралыгъошхо ишолпырхэм, лэккыб хэгъэгухэм ащыпсэухэ-рэм, аныхъуэ хэхэс адыгэхэм, ижыккэ кышхыгъэжыгъэу ти-непэрэ щылаккэ кыынэсыжыгъэу лъэпккым кырыкыуагъэр итхы-гъэхэмккэ арыгъэшлагъэ.

Тилэха ащ фэдэ тхэкло инхэр нахьыжхэм къаплэпкыуагъэхуэ, тилэха зыкыизэлэуыщыт ныбжыккыкыкы?

— Къэбэртэе-Бэлыкъарми, Къэрэцъе-Щэрджэсми, Адыгеими ащытхэр бэ. Зымы атыхэр ыулпэккыуэрэп, ахъцэ уилэмэ, пхыныш, кыпфыдагъэкыщт. Ар дэгъоп. Нахьыпэм редак-торхэр, корректорхэр тилагъэх. Тхыгъэм лицензиэ зэрэфэпты-щым пае ахъцэ къатлупшы-щыгъэ, — кытылуагъ Исхьакъ. — Тиорганизациэ нэбгырэ зау-лэ хэтэу Совет илагъ. Тхылыр кыдымэмыкыизэ еджэщыгъэх, авторым ащ Иоф джыжыщыгъэ, тхыгъэр агъэкъэбзэжыщыгъэ. Джащ фэдэ гъогу кыкылоу хьа-зыр зыхуыккэ ары кызыхауы-щыгъэр. Иофыр партием ихэ-ку комитет иапэрэ секретарь нэсэу хуыттыгъэ.

Етлани тхылыр кыдымэмыкы-зэ лъэгъэгъуу фахы. Авторым щытхуыпсыр кырагъэгъэхы. Критикхэр къэтхэжыхэрэп. Ав-

торым клэу литературэм кыхи-лхьагъэр, Иофыгъоу кызылэуи-хырэм еплыккыу фырилэр, бзэр зэригъэфедэрэр, тапэккэ лите-ратурэм кыыхыхан ыльэккы-щтыр къагъэнэфэнэу щыт.

Зым ылорэр адрэм кыккыло-тыккыжыккэ, ар литературнэ тхыгыи хуэрэп, авторыри тхакло хуэрэп. Ау кызыхидзыщтых уахътэм тхэкло ныбжыккыкыкы, нахьыжхэм хахыгъэ творческэ гъогу лъызгъэклотэщтыгъэ.

Адыгэмэ я Мафэ хэдгъэунэ-фыкыизэ тшынэу зэрахъысгъэр народнэ тхаклом игуапэ хуыгъэ. Демократиэм тытэтэу тэпсэуу тэломи, хэгъэгубэмэ зэрэшхыж-зэгъурымылэныгъэр зэрарылыр, цыфхэр ащ зэрэзэщыгъэхэр, щылаккэр нахь кын зэрэхуыгъэр кылыуагъэх.

— Арэшл зэрэдунаеу адыгэр зэрэщылэр, — ело Исхьакъ, — зеккыккэ хэхыгъэхэр зэралэхэр. А мафэм джэгъу тэжыгъэшл, шыгъачыи зэхэтэжыгъащ. Лъэп-ккым дэхагъэу хэлпыр къэд-гъэлэжыгъош.

Кытэхуылагъэр тшымыщ цыфхэм ашлэнымккэ мафэ ти-лэн фае. Хэтрэ лъэпкыи кы-рерэгъажэ ащ фэдэ мафэхэр.

Тигъэгъушхоу ыккы тигъэгъушлоу Мэцбэшлэ Исхьакъ кытхэт. Ар адыгэ лъэпккым пкъэуу илэнэу, икыэлэмылэу мыуцэкунэу, итхы-гъэхэм ахыгъахуэу бэрэ щы-лэнэу фэтэлэ.

ШЪАУКЪО Аслъангуащ.

Лъэпкъым и набдзэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым и цыхубэ усаklуэ, Социалист Лэжыгъэм и Лыхъужь, РСФСР-м, КъБР-м я Къэрал саугъэтхэм я лауреат, Горький Максим и цлклэ шыгъэ Къэрал саугъэтыр зыхуагъэфшча Клыщокъуэ Алим Пшымахуэ и къуэм и лэахъшлэклхэм адыгэ, союзпсо литературэхэр ягъэбеш.

Клыщокъуэ Алим кыщлэна тхыгъэхэм шлэупшлэ ин ялэщ икли ди зэманым поджжэ. Усаklуэшхуэр телэжыаш лъэпкъыбзэр, хабзэр, щэнхабзэр хуэмэным, лъэпкъ литературэм зегъэужыным. Клыщокъуэ Къэбэрдей-Балъкъэрыр, адыгэ лъэпкъыр дуней псом кыригъэцыхуаш.

«Хуэпсэгъуэ нур», «Эмирым и сэхуэ», «Мазэ ныкыуэ щхуантлэ» и роман-трилогией, «Лъабжэ» романым лъэпкъым и луэху зэлымбзхэр, и тхидэр кыхошчы, и «Нал къута» романым 115-нэ къэбэрдей шуудзэм хэтахэм зэрахъа лыгъэмрэ абыхэм къалыса леймрэ теухуа пэжыр щитхыжаш, и усэхэмрэ и рассказ купшлэклэхэмрэ цыхухэр зэкъуэтыныгъэм, лъэпкъ зэныбжэгугъэм, мамырыгъэм кыщыхуреджэ, лъэпкъ зэхуэмыдэхэм шыщ тхаклуэхэм я зэпыщлэныгъэхэр щегъэбидэ.

Алим теплъэ бжыфлэ илаш, щэныфлэуи шыташ. Абы и «Шынахужыкыуэ», «Бгышхъэ хужыым укьеплъыхмэ», «Къужыкыфэ», «Нал къута» романхэм,

усэхэм и хьэл-щэн дахэхэр къахош, ар усаklуэу, тхаклуэу зэрыщытам кыдэклэуэ жылагуэ лэжыаклуэ пэрыту, жэуаплыныгъэ зыпылъ кыулыкыуэхэр илыгъуу къэгъуэгурыкыуаш. Алим кыбгъэдэклэу республикэм исхэм гуапагъэ куэд зыхащлэ. Усаklуэм цлэнышхуэ кытхуигъэнаш, и усэхэр, и псалъэхэр зыщлэ и уэрэдхэр цыхубэм я тхьэклэм кынаш. Клыщокъуэ Алим и тхыгъэхэмрэ и усэхэмрэ дэнэ цыплэ шалытэ, абыхэм уэрэджылаklуэхэм кинорежиссерхэм гулытэ хуащлэ.

Зауэм шылуа лъэхъэнэм, зэрыгурылуэгъуэщи, Клыщокъуэ итхар усэхэм я закъуэкъым. Ди зауэлэ шхъэмыгъазэхэм ди хэкур фашистхэм ирамыгъэу быдын папшлэ къагъэлагуэ хахуагъэ иным теухуа рассказу, очеркыу, репортажу Алим и къалэмыпэм кыщлэклэхэр пшы бжыгъэ куэд мэху. Ахэр зэпымыуэ кытхуэрт фронтым кыщыдэклэ газетхэм, езы Клыщокъуэр зи редактору шыта «Хэкум папшлэ!» дивизэ газетри абы яхэту. Алим и лэа-

къэщлэклэхэмклэ занщлэу гулыптэрт ахэр зы акылыр жан, бзэ шэрыуэ зылурыл журналытым зэритхам.

Лыгъэ зэрыхэлъам и шыхъэту, дамыгъэ лъаплэхэр и бгъэм хэлъу, майору Хэку зауэшхуэм кыкыжжа Клыщокъуэм и лэжыгъэр зэи зэпыгъуакыым. «Шум и гуэгу» флишу 1946 гъэм абы кыдигъэкла усэ тхылым нэхъыбэу итыр зауэмрэ абы теклуэныгъэ кыщызыхъа ди зауэлхэмрэ ятеухуа усэхэрт. Цыхухэм занщлэу япхуатэри цлэрылу хуэат «Сэлэт сэлэм», «Зэныбжэгуитлэ», «Сэлэт шырыкыу», «Жыр пылэ», «Си фочым лэплэ есшэлауэ», «Теклуэныгъэ», «Сэсцлэркыым зауэм никыжу...», «Фэеплэ бэлтоку» усэ телъыджэхэр. Ахэри лыгъэм, цы-

хугъэм, зауэм теухуауэ нэхъ иужыкыуэ Клыщокъуэм итха нэгъуэщл усэ куэди ноби ди адыгэ тхыльеджэхэм зэлэпах. Клыщокъуэм быдэу и флэщ хуэрт, сыт хуэдэ гъэунэхуныгъэ хуэзэми, и цыхухуэр флэмыкыуэ цыхур абы кызэрыкыфынур, гъащлэ кызыгъэу-вылэфын къару зэрыщымылар икли зэрыщымылар.

Литературэмрэ щэнхабзэмрэ хэлъ-

хъэныгъэшхуэ хуищлэ Клыщокъуэм. Зэчий зыбгъэдэлэ тхаклуэр емызэ-шыжу хуэлэжыаш адыгэ лъэпкъым. Ныбжэгугъэм, цыхухуэм, лыгъэм, хэкумрэ хабзэмрэ, анэдэлъхубзэм, лэжыгъэм, адэ-анэм теухуауэ Алим итха тхыгъэхэр зэи мыкыуэдыжынщ. Ахэм теухуауэ Клыщокъуэм и гупсысэ узыншэхэр нобэм ищапхъэ зытрахщ. Клыщокъуэ Алим Хэкум, гъащлэм хуила лъагуныгъэр и зауэ лъэхъэнэ усэхэм налуэу кыхош. Дуней мамырмэ ар зэрынасыпышхуэр кыгурылуэ кыудейкыым Алим, атлэ езыр мафлэ лыгъейм зэрыпхыкыам кыхъэклэу кыгъэщлэ образхэр гу имыхуж кыпщел.

Зэманыр клуэтэху Клыщокъуэ Алим зэрыцыхушхуэр адыгэ

лъэпкъым нэхъри кыдгурылуэуэ клуэнуш. Абы кытхуигъэна литературэ лэжыгъэхэр нэхъ лъаплэж хуэнуш, сыту жыплэ-мэ, гупшысэ куурэ псалъэ псоклэ псыхъащи. Щлэблэр зыщлэппыкыын тхыгъэ кыпхуагъэнэныр ар лъэпкъ гуэгуанэ узбыхуш.

Тхаклуэ пажэр цыхубэм ягу кынажыным, и цлэр лъэпкъ тхыдэм кыхъэнэна хуэным и луэхуклэ республикэм куэд шы-зэфлагуэклэ. Налшык и уэрамхэм, Шэджем аузым хыхъэ кыуршыщхъэ лъагэхэм ящыщ зым усаklуэ щэджащэм и цлэр флэащ, абы и фэеплэуэ тетщ и цлэр зезыхъэ уэрамым, тхаклуэр кыщалъхуа Шхъэлыкыуэ кыуажэ школым.

Клыщокъуэ Алим литературэм хуищлэ хэлъхъэныгъэм и мыхъэнэр кълэпытэгъуейщ. Усаklуэр лъэпкъым и кыуэ пэжу, жылагуэ лэжыаклуэ нэсу шыташ, абы и псалъэхэр зыщлэ «На мою ладонь садитесь, птицы» уэрэдым Жырыкы Зауррэ Тут Зауррэ мамырыгъэм, хуитыныгъэм, шыхыым и гимн кыхашыкылаш.

Алим кыщалъхуа шынальмэ абы шыпсэу и лъэпкъэгъухэмрэ куэду илытэу, фылуэ илъягууу шыташ, цлэныгъэшхуэ, зэфлэкл ин бгъэдэлэш. Усаklуэ щэджащэм и тхыгъэхэр сыт шыгууи яджынуш икли цыхубэм шыгъупщэнукыым.

ТЕКИУЖЬ Заретэ.

Усаklуэр уахътыншэ зэрыхъур

Къэбэрдей литературэр зэфлэуэзыным хэлъхъэныгъэшхуэ хуэзыщлэ тхаклуэш Шоджэнцыкыуэ Алий. Абы и лэахъшлэклхэрш лъэпкъ литературэр гуэгуанэшлэ тезыгъэуари зыужыныгъэм хуэзышари.

зилэр.

Революцэм и пэклэ адыгэхэр зэрыпсэуа шыкылэм, ныбжыщитыым я лъагуныгъэм ехъэлауэ Шоджэнцыкыуэ итха «Мадинэ» поэмэри адыгэ литературэм и пхуантэдэлэ мыкыуэдыжынхэм ящыщ.

Къэбэрдейм и дыгуасэми и нобэми хуэусэу зи гъащлэ мащлэр езыхъэкла Шоджэнцыкыуэ Алий ищлэфыну, абы и лъэпкъыр тхыгъэшлэхэмклэ куэдрэ игъэгъуфлэфыну зэрыщытам ущлэмыупшлэ, ажалыр шлэхулуэу кыльэмылэсыгъамэ. Ауэ, усаklуэм бийхэм лэщлаха псэ къабзэм адэклэ пащэу, лъэпкъым кыхуэнаш абы и усыгъэ гуэзэдджэхэр.

Кулиев Къайсын, балъкъэр усаklуэ: Илъэс пшыщым нэблагъэ блэклэщ зауэм и жапщэшхуэм кызырэыхичрэ усаklуэм и гъащлэ жыгыр — кыуэпсхэри зэрыпыту; ауэ абы и усыгъэ жыгыр нобэми щытц — зэрыщхуантлэ дахуэ, и кыуэпсхэми нэхъри задэ зэпыту, щым нэхъри быдэу хэклэу. Ауэ шыхуэклэ, усыгъэм и жыгым клуэд илэкъым — ар плэщыгуэхэм дэгъагъэу, дэщлэ-

ращлэу гъащлэм догуэгурыкыуэ. Дэтхэнэ зы тхаклуэшхуэми и псэм е ерухэр нэхъ тыншу кыобгъэрыкыуэ, абы и тхыльхэм я псэм нэхърэ. Усаklуэхэр малэри йожжэ, ауэ абыхэм къагъэщлэ усыгъэхэр псэууэ дунейм кытонэ. Мис апхуэдэхэм ящыщ Шоджэнцыкыуэ Алий.

Алий фылуэ цыхууу шыташ икли ар фылуэ сощлэж. Ар цыху кызырэыгуэклт, и дуней тетыклэри апхуэдэт — адрейхэм закыхыгъэщхъэхуыну, закыхыгъэфыкыыну пылтэкъым. Езым кыуаншагъэ зэрымилэжынынур, цыхуу лей зэрырымыхынур хъэкыу пхыклати, и щхъэм и пщлэр ищлэжт. Абы тегушхуэгъуафлэ зыуигъэщынутэкъым, лей епхыуи кыпхуидэнутэкъым. Ар цыхуитлу зэхэт хуэдэт: мэкъумэшыщлэ кызырэыгуэклрэ усаklуэшхуэу. Ауэ, гъэщлэгуэныракъэ, аитлэри дэгъуэу шыззэгът а зы лым и деж. Кыфлэбгъэклмэ, зым зыр дилыгъ, аитлэр зэклэрыпчыхуэу хуэдэт. Шэч кытесхъэркыым, фылуэ зэрытхуу шытам хуэдабзэу, ар пхъэлэщжыкыфли лэгъупэжыкыфли хуэу зэрыщытам — гу къабзэрэ псэ

къабзэрэ зилэ цыхур сыт хуэдэ лэнатлэми хъэлэлу бгъэдэтц.

Алий усаklуэ зыщлар абы и лъахэмрэ и анэдэлъхубзэмрэ яхуила лъагуныгъэшхуэраш. Аитлэу яхуилэ лъагуныгъэмклэ имыгуэту, аитлэу гу ящымыхуэу езы усаklуэр дунейм ехыжаш. Фашистхэр ди хэкум кыщэбгъэрыкыуэ, ди унагуэхэм, ди бынхэм шынагуэр къащылысым, усаklуэр и плэм исыфакыым — ди лъахэ дахэм, и анэдэлъхубзэм яхуилэ лъагуныгъэр ихуэман, ар хэуэтын ярымыгъэщынынур папшлэ усаklуэр зауэм маклуэ...

Шоджэнцыкыуэ Алий ящыщ ди щэнхабзэм куэд хуэзылэжыкыфэ тхаклуэхэм. Адыгэ, балъкъэр усаklуэхэм Алий куэд кытхуищлэ — абы и деж дыщеджаш, ар ди ушыкыуэ, гъэсаклуэу дилаш.

Усаklуэр зауэ шыблэм иулаш, ауэ абы и усыгъэр кынаш — зэпымычу ежэх кыабзэу. Ар нэхъ клэщхъэ, нэхъ флэй хуэркыым. А псы щхъэфэ къабзэм нуру кытош ди кыурш щхъэхухэм я ныбжэри, ди уафэ къащхъэуэри, ди щыльэ щхуантлэри. Алий и творчествэр адыгэ усыгъэм и псынэ мыкыуэщыжж. И лъэпкъым абы хуила лъагуныгъэрщ усаklуэшхуэр уахътыншэ зыщлар.

Гоффеншефер Вениамин, советскэ литературнэ критик: Егъэджаklуэ, газетым и лэжыаклуэ, цыхубэр гъащлэщлэм кыхуэгъэушыным кыхуэзыджэ

усэ жыгырухэм я автор — мис апхуэдэ гуэгуанэр кызэпычаш Шоджэнцыкыуэ Алий эпическэ поэмэшхуэхэм зарипщытыным и пэклэ. Ауэ а псори зэпыщлэ тхаклуэр гъащлэм жыджэру зэрыхэтымклэ, ар и лъэпкъым гурэ псэклэ зэрыхуэлажыэмклэ.

Абы и усыгъэм кыгъэхуаплэ нэхъыщхъэ хуэхъуа езы гъащлэм нэмыщлэ, Алий тегъэщлэплэ, хэклэплэ ищырт усаklуэр кызыхъэкла лъэпкъым и луэрылуатэ телъыджэри, урыс, дунейпсо литературэхэм зылэрагъэхъа ехуэплэныгъэхэри. Кымыдэклэ, Алий илэт узыдэплэин, узыщеджэн — адыгэ джэгуаклуэ лушхэм я деж кыщыщлэдауэ цыхубэм я усаklуэшхуэ Пащлэ Бэчмырзэклэ иухыжу. Луэхур апхуэдэу зэрыщытыр хыболъагуэу усыгъэу зэхэлъ абы и роман цлэрылуэ «Къамботрэ Лацэрэ» щитхым бэм я лъэныкыуэу, я уэчылу джэгуаклуэм и образри зэрыхыгъэхъами.

Зыужыныгъэшхуэ зыгуэа литературэхэм я ехуэплэныгъэхэм, псалъэм папшлэ, Лермонтовым и «Демоным», бзыльхугъэхэм ятеухуауэ Некрасовым итха поэмэхэм, Шевченкэ и «Катеринэ» поэмэм пэджэку кыпшохуэ Шоджэнцыкыуэ Алий и «Мадинэ» тхыгъэ цлэрылуэр. Шоджэнцыкыуэ Алий и творчествэм куууэ шыгуазэ зыпшлэ нэуж, гурылуэгъуэ кыпшохуэ: араш и зэхэублаklуэр нобэ лыплэ иува, зыужыныгъэшхуэ зыгуэа адыгэ литературэм. Араш абы и пщлэр шлэмыкыуэдри.

ТХЪЭХУЩЫНЭ Ланэ.

Усаklуэ гуэзэдджэр зымыцыху, абы и тхыгъэхэм шымыгуауэ яхэтын хуейкыым ар кызыхъэкла лъэпкъым. Кыщы-нэмыщлауэ, Шоджэнцыкыуэ и зэфлэклэ, и гуащлэр зыхуэдэм шыгуазэщ нэгъуэщл лъэпкъхэм кыхъэклэхэри. Абы и шыхъэтц Алий теухуауэ цыхуу щэджащэхэм жалауэ тхыдэм кыхъэнахэр.

Тихонов Николай, урыс тхаклуэ: Шоджэнцыкыуэ Алий и усыгъэхэр езы усаklуэм и гъащлэ гуэгуанэ хъэлэпэм, кызыхъэкла лъэпкъым, кыда-лъухахэм я къэклэуэклэуэ я гъуджэщ. Алий цыхуу зэлэзэрыт, лыгъэшхуэ зыхэлът, хылымклэ Алыхыр зыхуэупсат. Араш япэ дыдэ зи кълэмыпэм кыщлэклэр адыгэхэм я тхыдэм пэджжэ, усыгъэу зэхэлъ роман гуэзэдджэр — «Къамботрэ Лацэрэ» флэщыгъэр

Адыгэ Республикэм инароднэ тхаклоу Цуекъо Юныс Хьарунэ ыкьор кызыыхугъэр илъэс 75-рэ хьугъэ

«Нэфылъэм насыпыр кыдэкло» аю. Джары зэлышлэр тхэклошхоу Цуекъо Юныс жьырытэджыныр зыкыкыла-сэр ыкыи шэны зыкыфэхугъэр. Мэфаклоу кьаклорэ пэпч нэфу, фабзу хэлым фэдиз кьабзэ шлоу хушгъагъ, а зэкыи гупшысэр кьагъушчы.

Ллэшэгъуныкьом кьэхугъэу Цуекъо Юныс адыгэ литературэм еж итворческэ гъогу дахэ шыпхырешы, игушчысэ зыфэгъэзагъэр ыкыи зытыригуащэрэр иадыгэ лъэпкэ игъогуанэ зерифэшъуашэу кырилотыкыныр, зы лъэпкыим имызакъоу, Кавказым шыпсэурэ цыфхэми, Урысые хэгъэгущом исхэми адыгэм идунээеплыккэ, идунээететиккэ зэлыгъэшлэгъэныр ары. Цуекъо Юныс творческэ лэжыгъэшхо и. Ипроизведенихэм — рассказхэм, повестхэм, романхэм — зэ яджагъэм тхэклошхом илъэпкэ, ихэгъэгущулыгъэу зэрэинхэр, инамыс фэсакъэу, кьешэкыгъэ пстэур илъаплэу, цыфыр апэрэу мы чым зэрэтетыр, зэрэщызафэр нафэ кыфашы. Имэфэккэ ин хэзыгъэунэфыкыгъэ тхэклошхом гушылэ-

Имафэ нэфылъэм кыщещэжъэ

гъоу дытилагъэм шыщ шъуапашхъэ кытэлъхъэ.

— Юныс, апэдэдэ уимэфэккэ тыпфэгущо. Ащ епхыгъэу, уиуилъэхэм уарыплъэжмэ, сыда узфышылагъэу пльытэрэр?

— Сиадыгэ лъэпкэ зерифэшъуашэу гушылэ зафэ фэслоным сыфышылагъэ ыкыи сыфышы.

— Уитхэн-усэн тыдэ кыпфилыгъа, шъуиллакъо е шъуинагъо исхэм ахэтыгъэха тхыдэуатхэр, пшысэуатхэр, нэмыкхэр?

— Апэ кьэслон, схэлъ шыломэ, Алахь-талэм дэжъ кыкылыгъ. Цыфы пэпч нидэлъфэу зыгорэ хэлъэу кьэху, ащ фэд сэ силоф. Сянэккэ синэнэжъэу Пырынэ сиклэсагъ, чэщырэ ащ сышылэныр сишэныгъ. Сянэжъ-сэтэжъ Мэщфэшлэхэм адэжъ портфелыр зыдэсхыты сикложыщтыгъ, зыгорэхэр стыхуэу сышысхыщтыгъ. Сянэш анахыккэ «уры-сыбзэккэ матхэ» ылоты, ыгъэшлагъоштыгъ. Етланэ яунэкъошэу Мэщфэшлэ Мухьдин «сыда зыкыбгъэшлагъорэр, мыщ нахъ зыкылатымэ зэрэхуштыр ошлэ?» — ылоштыгъ.

— Сыда арэу тхэным уфэзыгъэ-чфыгъэу, уккызыгъэгущулыгъэр?

— Кызэрэслагъэу, слъэгъоу, зэхэхуэу шытыгъэ пстэур ары. Ащ нэмыккэу, сятэжъ ышым ыкыоу Джахь-фарэ адыгэ гъэзетым илофшылагъ, расказ дэгъухэр а уахътэм ытхыгъагъэх. «Хэты иунашхъэ кьанджыр тес?» зыфилорэр сыгу рыхыгъагъ. Лъэустэн Юсыф итхыгъэу «Къушхъэр кьэнэфы» зыфилорэми седжагъ сшогъэшлэгонэу, мыхэм джыри сытхэным нахъ сыфагъэчэфыгъ.

— Тхакломккэ сыда анахъ мэхьанэ зилэр тхэ зыхыккэ?

— Тхакломккэ мэхьанэ ин зилэр шыпккэм тетэу ыкыи готэу, ар илэуытыплэу лоф ышлэныр ары. Ащ пае бэ пшлэн фаери, акъыл чани, гулыты, амали плэккэмылхэ хушэтэп.

— Сыда орккэ шыпккэр?

— Тятэ ушый гъэсэпэтхыдэхэр сыдигъуи кытылоштыгъэ: «Зыгорэм ичэу шъудэмыкылай, шъумыцыцы», «Шъу-куоу, шъукыеу зышъумыгъэпс», «Далорэм цыф хэккы». Тятэ шыпккэныгъэшхо хэлъыгъ. Сятэ ылыба сэри склэтыр?! Шыпккэр узыхуэмэрэ кыуач, хылэгъэ-кьончагъэм пэшлуккэ. Шыпккэр — лъапсэ, шылэныгъэм инэрылэгъу пккэу.

— Ныбджэгъуныгъэм сыд уаса фэшлэтыр? Ныбджэгъубэ уила?

— Ныбджэгъуныгъэр хьалэлыгъэ-зэфэгъэ шэн. Ныбджэгъубэ силагъ. Къуаджэм тыкышызэдэхугъэхэмккэ тыгурэ тпсэрэ зэхэлъэу еджаплэр кьэтыухыгъ. Тызаджи, тшхи зэдэгъошэу, зын кылыфыгъэм тыфэдагъ. Джыдэдэм къуаджэм ылыныккэ, ахэм ашыщыбэр шылэжъап, ащ сыкыгъэмэхэагъ. Лофшлэныр зесэгъажъэм, ныбджэгъу бэлахьхэр силагъэх, тыгухэр зэфызылэхыгъэхуэ, щэч зыкыи тыгу кы-зэфымыхъэу, арышъ, ныбджэгъуккэ сыхьопсагъэп. Ауми, тхыдэм зэрэхэтэу, ныбджэгъубэ зилэу зылытэрэр хэуккэ, сэри ащ десэгъаштэ. Ныбджэгъу шыпккэу уштыныр аукудыеп, ныбджэгъуныккэу цызгъотыгъэшъ сэгъашлэ, сфэккэу.

— Шъэфыр сыда орккэ, уишы-лэныгъэ шыуила шъэф?

— Шъхьэккэфэныгъэмрэ шъэфымрэ зыгорэушэу зэпэблагъэх ыкыи зэсэхых: гум шышэу, кыинэжъэу сыдигъуи, гъэрет кыуитэу е тлэккэ уигъэнэшхэимэ, пхэлъ кыуачлэр — джары шъэфыр.

— Ушъхьаккэлоштапха?

— Шъхьаккэ сил ыкыи сыдигъоккэ шъхьаккэлошхыгъо сэфэжъы.

— Мыхьо-мышлагъэ кыбдызе-зыхьэгъэ цыфым фэгъэгъун олтъккэ?

— Кысымыблэу сызыулэгъу зышлэгъом фэгъэгъун слэккырэп.

— Цыф дэгъур ыкыи дэир сыд фэдэха орккэ?

— Цыф дэгъум улъыхъужьым имы-щыкылагъэу ухэтми гу лъыотэ, дэир — ныбжыккэу убытыгуае, гъэунэ-фыгуае, узыхыккэу кьэошлэ. Дэгъуми, дэими ахэлъыр ары кьахэ-кыжыккэр, хэти иплуныгъэ илус.

— Нэккыошлэгъубэ шыуила уигъашлэ?

— Силэх ащ фэдэхэри, ахэм гур нахъ агъаллэ.

— Уиунэгъо насып зыфэдэр кытэллэна?

— Унэгъошлэныр псынклэп, ау ар уимылэныр нахъ кыныжъ.

Илъэс 22-рэ сыхъугъэ кьодыеу унагъо сшлагъэ. Адыгэ клэлэгъэгъэ учи-лицым кышызедджагъэу, илъэситлуккэ сэш нахыккэу Сусанэ псэогъу кыс-фэхугъ, клэлитлэу зэдэтплугъ, тилорэ-тишлэрэ зэтэхуэу непи тышыл. Кьом ыкыоу Асфар иунэгъо ныбжыккэу зэ-диштэ, ипшэшъэжъые цыкылитлэу Джамилэрэ Данэрэ дунэе псау тэрккэ екъух.

— Юныс, уимафэ пэпч тхэн-гу-пшысэныр мыхыжъым епхыгъ, сыд уахътэр ара анахъ уигъатхъэу узыхъэрэр?

— Джыри зэ кьэсэложьы, зэгорэ-ми кыослогъагъ: нэфшэгъо уахътэр ары, кым-сымэу, рэхъатэу, бзыушъу маккы кьэмылоу.

— Уимэфэккэ ин сыд лофшлагъа ебгъэхуыллагъэр ыкыи кыдэккырэ?

— Романэу «Ллаккэом итамыгъ» зы-филорэр лоф дэшлэжыгъэу, хэгъэхуа-гъэхэр фэшлыгъэу ятлонэрэ тедзэгъоу кыдэккы.

— Тхьауегъэлэсэу, Юныс, уахътэ кыхъапхи гушылэгъу уккызе-рэтфэхъугъэмккэ.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Адыгэ Республикэм изаслуженнэ журналист.

Дагыстан, Абхъазым, Чэчэным ащы-зэхашэгъэ хушхъафыкыгъэ операцие-хэм ар ахэлэжъагъ, цыфхэм ярэхъат-ныгъэрэ ящынэгъончъагъэрэ кыушъу-магъ, Темыр Кавказым бырсыр кы-зыгъэатджэ зышлэгъоу кыуачлэхэм апэ-уцужыгъ. УФ-м и Президент унашъоу ышылгъэм диштэу, мыщ фэдиз гъэхъагъэ зилэ, я 108-рэ гвардейскэ парашют-нэ-десантнэ батальоным икомандир игуадзэу, майорэу Э. Цэим «Урысы-ем и Лыхъужъ» зыфилорэ шытхуцлэр кыфагъэшъошагъ, кыулыккэр ехыфэккэ нэмыккэ кьэралыгъо тынэу, медалэу ыкыи орденэу кыратыгъэр бэдэд.

Лъэпккыыр зэрыгушхорэ лыхъужъ

Адыгэ лъэпккыым узэрыгушхон, шъхьэккэлафэ зыфэшлэны цыфшлагъоу кыхыккыгъэр маккэп. Ахэм зэу ашыщ тышъолыыр имызакъоу, Урысыем шызэ-лыашлэрэ Цэй Эдуард.

Цэй Эдуард Мыеккыуапэ кышыхъугъ, мыщ шеджагъ. 1985-рэ илъэсым кы-щэгъэжъагъэу Советскэ дзэм кыулыккэр щихыгъ. 1990-рэ илъэсым Ленинскэ комсомолом ыцлэ зыхырэ Рязанскэ апшэрэ ошъогу-десант команднэ учи-лицыр кыуухыгъ, взводым ыкыи ро-тэм якомандирэу, батальоным икоман-дир игуадзэу кыулыккэр ыхыгъ.

1999-рэ илъэсым шышхъэлум и 7-м Шамиль Басаевымрэ Хатабрэ зи-пэжэ боевик 500 фэдиз Дагыстан ибэнагъэх. Республикэм игъунапккэ-хэм адэжъ боевикхэр зэрэщызэрэугъо-и-гъэхэм фэгъэхыгъэ кьэбар кыызалэ-кыхъэм, командованием пшъэрлыгъэу кьафигъэуцугъэм диштэу, майорэу С. В. Костиныр зилэжэ я 3-рэ пара-шютнэ-десантнэ батальоным Каспий-скэ кыккыи, шышхъэлум и 7-м пчы-хъэм псэуплэу Ботлиху кьэккэлагъ.

Батальоным пшъэрлы кыфагъэу-цу лъэаплэу «Ослиное ухо» зыфилорэр аубытынэу. Шышхъэлум и 12-м мы хушхъафыкыгъэ операциер кыулыккэ-шлэхэм рагъажъэ ыкыи пчэдыжым сыхъатыр 9.00-м адэжъ а чыплэр ахэм аубыты.

А уахътэм резервым шылэгъэ Цэй Эдуард зилэжэ купым хэтхэр вертоле-тым исхэу «Ослиное ухо» зыфилорэ чыплэм кыщетлысэхыгъэх, апсэ емыб-лэжъхэу зэуагъэх. Майорэу С. В. Ко-стиныр ащ хэккыуадэ. Джащыгъум от-рядым пэцэныгъэ дызэрехъанэу Э. Цэйим ыпшэр релъхъажъы. Мы зэу зэпуцу-жым боевикишъэм ехъу хэккыуагъ, гвардейцэхэм ашыщхэми яунэ кьагъэ-зэжыгъэп. Сыд фэдиз кыин алъэгъу-гъэми, десантникхэм кьэралыгъом пшъэ-рылгъэу кьафигъэуцугъэр агъэцкылагъ.

Мы чыплэм щыккыгъэ зэпуцуужым лыблэнагъэу щызэрэхъагъэм фэшл С. В. Костиныр (идунай зехъожым ыуж) ыкыи Э.К. Цэйр Урысые Феде-рацием и Лыхъужъ хъугъэх.

2000-рэ илъэсым кыщэгъэжъагъэу Цэй Эдуард тлысыжыгъэ нахъ мышлэми, ныбжыккэу дзэм фэгъэхъазыры-гъэнхэм, ахэм яхэгъэгущу алъэгъоу плугъэнхэм афэгъэхыгъэ лофтхъабзэхэм чанэу ахэлажъ.

Джащ фэдэу ветеран организацие-

хэм зэхашэрэ зэхэхъэхэм, зэхэсыгъо-хэм Э. Цэйр арагъэблагъэ. УФ-м и Президентэу Владимир Путиним ащ фэдэ лофтхъабзэу мы илъэсым зэхи-щагъэм ар хэлэжъагъ. Лэккыб кьэра-лыгъохэм кыулыккэу ащызыхыгъэ ти-дзэккылэхэм яшлэжъ фэгъэхыгъэу ар шытыгъ. Зэккэми мыщ нэгырэ 18 нылэп кырагъэблэгъагъэр, ахэм адыгэ-ллыр зэу ашыщыгъ.

Патриотическэ плуныгъэм епхыгъэ лофыгъо шъхьалэхэм лъэныккэхэр атегу-щылагъэх, кьэралыгъом тарихъ гъогуоу кыккыгъэр ныбжыккэу тэрэзэу ашлэныр пшъэрлы шъхьалэу зэрэщы-тым даклоу, ащ шыпккэу пылпыр ккызытхыккыжы зышлэгъоу кыуачлэхэм апэшлуккыгъэн зэрэфаер пстэуми зэ-даштагъ.

УФ-м и Президент дырлэгъэ зэлуккэ-гъум Э. Цэйм зэфэхысыжыккэр кы-фишыхъэ ар гъэшлэгъонэу, шлуагъэ хэлъэу зэрэкуагъэр кыулагъ. В. Пу-тиним зэрехъэрэ политикэм сыд фэ-дэрэ лъэныккыи зэрэдыригъаштэрэм кыккыгъэтхыгъ.

Ыпэккэ кызэрэтлугъэу, Адыгеим имызакъоу, Урысыеми Цэй Эдуард дэ-гъоу щашлэ. Мыщ фэдэ цыфшлагъоу тилэпкэ кызэрэхэккыгъэм, зэриплугъэм урыгушхон фае.

(Тикорр.).

АНДЫРХЪОЕ Хъусен Борэжъ ыкъор

1920-рэ илъэсым гъэтхэпэм и 2-м къуаджэу Хъакурынэхъаблэ кышыхуыгъ. Журналист ыкIи тхакIо. 1940-рэ илъэсым ишылэ мазэ Дзэ Плъыжъым кIуагъэ. Сталинград дэт дзэ-политическэ училищыр кыуухыгъ. Ащ ыуж я 733-рэ щэрыон полкым иротэ иполитрукэу агъэнафэ.

1941-рэ илъэсым шэклогъум и 8-м Украинэм ит селоу Дьяковэм шызаозэ, ащымгыупшэжъын лыгъэшхо ащ зэрихъагъ, ихэгъэгу ишхъафитыныгъэ кыуухъумэзэ, ыпсэ ытыгъ.

1942-рэ илъэсым гъэтхэпэм и 27-м СССР-м и Апшэрэ Президиум и Совет иунашъокIэ Андырхъое Хъусен Борэжъ ыкIом Советскэ Союзым и ЛIыхъужыцIэ кыфагъэшъошагъ. Украинэм ит селоу Дьяковэм щэгъэтIылыжыгъ.

ТХЪАГЪУШЪЭ Исмахыл Хъалалэ ыкъор

1920-рэ илъэсым ПсышIопэ районым ит къуаджэу КодэшхъапIэ кышыхуыгъ. 1942-рэ илъэсым шылэ мазэм и 3-м кыщегъэжъагъэу Хэгъэгу зэошхом ифронт Iутыгъ. Я 89-рэ щэрыон полкым икомандирэу Воронежскэ фронтым щызэуагъ, лейтенантэу Тхъагъушъэр полкым хэтхэм апэу Днепр зэпырыкIыгъ. Ащ ишIуагъэкIэ командованием пшэрылхэу къафигъэуцугъэр полкым ыгъэцэкIэн ылъэкIыгъ.

1943-рэ илъэсым чъэпыогъум и 25-м СССР-м и ЛIыхъужъ хуыгъэ. Мы илъэс дэдэм шэклогъум и 15-м заом хэкIодагъ. Украинэм и Житомирскэ район ит селоу Лециным щэгъэтIылыжыгъ.

НЭХЭЕ Даут Ерэджыбэ ыкъор

1917-рэ илъэсым шэклогъум и 27-м Теуцожь районым ит къуаджэу Очэпщые кышыхуыгъ.

1939-рэ илъэсым Дзэ Плъыжъым кIуагъэ. 1941-рэ илъэсым Пуховичскэ дзэ-пехотнэ училищыр кыуухыгъ. 1941-рэ илъэсым мэкъуогъум и 24-м кыщегъэжъагъэу Хэгъэгу зэошхом хэлэжъагъ. А 1-рэ Белорусскэ, Брянскэ, Гупчэ, Волховскэ, Темуыр фронтхэм ащызэуагъ.

1945-рэ илъэсым шылэ мазэм и 14-м Пулавскэ плацдармэм псэупIэу Курошув илэгъо-благъо дэжъ шыклогъэ заом Нэхэе Даут зипэщэ полкыр пым пэуцужъзэ, чанэу ипшэрылхэр ыгъэцэкIагъэх.

1945-рэ илъэсым шылэ мазэм и 27-м СССР-м и Апшэрэ Президиум и Совет иунашъокIэ нэмыц-техакIохэм апэуцужыизэ пшэрылхэу пащэхэм кыфагъэуцугъэхэр чанэу зэрэзэшIуихыгъэм, лыгъэу зэрихъагъэм апае майорэу Нэхэе Даут Ерэджыбэ ыкIом Советскэ Союзым и ЛIыхъужыцIэ кыфагъэшъошагъ.

БЖЫХЪЭКЪО Къымчэрый Борэкъо ыкъор

1919-рэ илъэсым шэклогъум и 15-м къэхуыгъ. 1938-рэ илъэсым имыкIурэ гурыт еджапIэр Краснодар кышыхуыгъ. 1941-рэ илъэсым полк еджапIэр фронтым кышыхуыгъ. Минометнэ взводым ипашэу Кыблэ, Кыблэ-КъохъапIэ, Воронежскэ ыкIи а 1-рэ Украинскэ фронтхэм ащызэуагъ.

Я 7-рэ гвардейскэ кавалерийскэ полкым ия 82-рэ миллиметровэ минометнэ батареем ивзвод икомандирэу щытыгъ. Хэгъэгу зэошхом лыгъэу щызэрихъагъэм фэшI 1945-рэ илъэсым СССР-м и Апшэрэ Совет и Президиум унашъоу ышIыгъэм диштэу, Бжыхъэкъо Къымчэрые Советскэ Союзым и ЛIыхъужыцIэ кыфагъэшъошагъ.

АЦУМЫЖЪ Айдэмыр Ахьмэд ыкъор

1912-рэ илъэсым ПсышIопэ районым ит къуаджэу ШэхэкIэй кышыхуыгъ. Дзэ Плъыжъым ежъ ишIоигъоныгъэкIэ кIуагъэ. Я 4-рэ гвардейскэ Кубань къээзэкъ кавалерийскэ корпусым хэтэу зэуагъэ.

Тыгъэгъазэм и 2-м 1942-рэ илъэсым Ставрополь краим ит псэупIэу Новкурс-Артезиан зыфилорэм шыклогъэ заом лыгъэшхо

щызэрихъэзэ Айдэмыр фэхыгъэ. Ацумыжъ Айдэмыр Ахьмэд ыкIор псэемыблэжъэу фашистыдзэхэм зэрапэуцужыгъэм фэшI Советскэ Союзым и ЛIыхъужыцIэ кыфагъэшъошагъ.

Ставрополь краим ит къуаджэу Новкурс-Артезиан зыфилорэм ар щэгъэтIылыжыгъ.

КЪОШ Алый Юсыф ыкъор

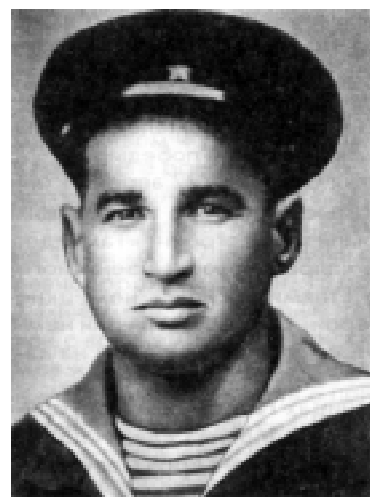

1922-рэ илъэсым Юныгъом и 1-м Кошхъэблэ районым ит къуаджэу Блащэпсынэ кышыхуыгъ. 1941-м кыщегъэжъагъэу фронтым щылагъ. Кыблэ, Темуыр-Кавказ, Закавказскэ, Гупчэ, а 1-рэ ыкIи я 2-рэ Украинскэ ыкIи Белорусскэ фронтхэм ротэм исапер нахъыжъэу ащызэуагъ.

1944-рэ илъэсым игъэтхэпэ мазэ Республикэу Молдавием ит къалэу Сороки шыклогъэ заом ия 90-рэ хэушхъафыкIыгъэ сапер батальоным, я 2-рэ танк корпусым игвардие, я 2-рэ дзэ танкым игвардие ясаперэу, ефрейторэу Къош Алай лыбланэу ипшэрылхэр ыгъэцэкIагъэх.

1944-рэ илъэсым Юныгъом и 13-м СССР-м и Апшэрэ Совет и Президиум иунашъокIэ боевой Iофтхъабзэхэр чанэу зэрэзэшIуихыгъэхэм апае, нэмыц техакIохэм апэуцужыизэ лыгъэ зэрэзэрихъагъэм фэшI ефрейторэу Къош Алай Юсыф ыкIом Советскэ Союзым и ЛIыхъужыцIэ кыфагъэшъошагъ.

ШУЦIЭ Абубэчыр Батырбий ыкъор

1912-рэ илъэсым ТэхутэмыкIое районым ит къуаджэу Пэнэхэс кышыхуыгъ. Хы ШуцIэ флотым ия 325-рэ хы батальон хэтыгъ. Азов хылушъом ичIыпIэ зэфэшхъафхэм ащыклогъэ десант операцияхэм ахэлэжъагъ, лыгъэ зэрихъэзэ ащызэуагъ.

1944-рэ илъэсым гъэтхэпэм и 26-м псэупIэу Богоявленскэм дэжъ пыйхэм ащыпэуцужыизэ, я 384-рэ хы батальоным иде-сант куп псэемыблэжъэу чэщ-мэфитIо зэуагъ. Бэмэ апсэ агъэтIылыгъ. ШуцIэ Абубэчыри ащ щыфэхыгъ.

Къалэу Николаев дэт братскэ къэхальтэм ШуцIэ Абубэчыр щэгъэтIылыжыгъ. Идунай зехъожъ нэуж, 1945-рэ илъэсым мэлылфэгъум и 20-м, СССР-м и ЛIыхъужыцIэ кыфагъэшъошагъ.

Къэрал ІуэхушцІакІуэ щэджащэ

РСФСР-м шІыхъ зиІэ и юрист, Урысей Федерацэм шІэныгъэхэмкІэ шІыхъ зиІэ я Іуэхузехъэ Къалмыкь Юрэ и цІэр ди къэралым и мызакъуэу, нэгъуэщІ къэралхэм и фІыуэ кыщакІыху. Ар цІэрыІуэ ишІащ къэрал лэжыакІуэшхуэу зэрыщытам. 1989 гъэм СССР-м и Ищхъ Советым хагъэхъа нэужь, къэралым и политикэ гъащІэми жьджэру хэт хъуаш.

Къалмыкь Юрэ гъащІэшхуэ кыгъэщІакъым, дунейм зэрытетар илъэс 64-щ. И анэ-адэр егъэджакІуэт. И анэ Зое и ныбжыыр илъэс 39-рэ мыхъуауэ дунейм ехыжри, езыр илъэс 13-м иту анэншэу къэнаш. Куэд кыгъэщІакъым егъэджакІуэу, Черкесскэ облысполкомым и унафэщІым и къуэдзэу, СССР-м и Ищхъ Советым и депутат уыта и адэ Хъэмзэти — илъэс 56-щ.

ШІалэ цыкІур нэхъапэ Абзакт къуажэм, иужькІэ Черкесск къалэм дэт е 2-нэ, е 9-нэ курыт еджапІэхэм щеджащ. 1949 гъэм Черкесск къалэм дэт медицинэ училищэр къиухаш. Ауэ а ІэщІагъэр и гум кыщІуибыдакъым, фельдшерыным нэхъэ юрист хъумэ нэхъ кыыхихри, Ленинград къэрал университетым шІыхъаш. ИужькІэ куэдэрэ Юрэ игу кыгъэкІыжаш адэ пэлытэ кыхуэхъуу езыгъеджа, дэлэпыкуэгуэрэ шІэгъэкІуэнрэ кыхуэхъуа егъэджакІуэхуу профессор Иоффе О. С., Яковлев В. Ф. сымэ.

Университет нэужьым юрист ныбжыщІэм кыгъэзэжаш

зыщальхуа шІынальхэм. Нэхъапэ Хъэбзэ цыхубэ судьям и стажерщ, иужькІэ судьящ. Абдеж кыгурыІуащ юрист нэхъун папщІэ и шІэныгъэм хигъэхъуэн зэрыхуейр. ШІотІысхъэ Саратов юридическэ институтым и аспирантурэм, итхыу шІедзэ шІэныгъэ тхыгъэхэр. Апхуэдэхэщ «Об элементах состава гражданского правонарушения», «Некоторые вопросы учения о гражданском правонарушении», нэгъуэщІхэри. Мис абыхэмкІэ кыщІедзэ Къалмыкь Юрэ шІэныгъэм, къэрал, бэдауш гъащІэм зэрыхыхъа япэрэи лэбакъуэхэр. 1963 гъэм юридическэ шІэныгъэхэм я кандидат, 1971 гъэм — доктор мэхъу, граждан хуитыныгъэхэмкІэ шІэныгъэлІ цІэрыІуэхэм хабжэ.

ШІэныгъэм зэрыхэлэжыыхым кыдэкІуэу, егъэджакІуэ хьэлэмэт щохъу зедджа институтым. И ныбжыыр илъэс 34-рэ нэхъ мыхъу адыгэ шІалэр нэхъапэ егъэджакІуэщ, доцентщ, профессорщ, граждан хуитыныгъэхэмкІэ кафедрэм и унафэщІащ икІи и шІэныгъэкІэ, и лэжыгъэкІэ ябгъэдоуэвэ къэ

ралым и юрист лээщхэм. Илъэс тІошкІи купщІафІуэ щолажэ Саратов институтым. А зэманым абы хуэщІафІащ къэралым и юрист гупышхуэ игъэсэн. ИужькІэ абыхэм къахэкІащ дипломатхэр, Урысейм и лыкІуэу нэгъуэщІ къэралхэм шІылажэ ІэщІагъэлІхэр, генералхэр, министрхэр.

И лэжыгъэфым кыдэкІуэу и къалэмыпэм кыщІафІащ шІэныгъэ, гъащІэ мыхъэнэ хэха зиІэ тхыгъэхэр. Итхаш монографии пщІым, шІэныгъэ тхыгъэ 200-м шІигъу. Абыхэм я фІыщІэкІэ кыщІафІащ «РСФСР-м шІэныгъэмкІэ шІыхъ зиІэ и лэжыакІуэ», «Урысей Федерацим шІыхъ зиІэ и юрист» шІыхъыщІэхэр, хахаш хыбархэмрэ технологиерэкІэ Дунейпсо академием и действительнэ члену.

Саратов зэрыщІлэжыа зэманым шІэныгъэхэм я кандидат, доктор хъунымкІэ куэдым ядэлэпыкуащ. Политикэм хыхъа нэужыи щигъэтакъым и егъэджэныгъэ, гъэсэнэгъэ лэжыгъэр. ШІхъэкъэмыІэту йолэжэ зэреджэ тхылъхэр гъэхъэзырыным. Абы и унафэм шІэту кыдодкІ тхылъитІ. 1995 гъэм частнэ правэмкІэ Урысейпсо еджапІэ кыщыхъум, абы жьджэру лажъу шІидзаш, иужькІэ и унаф ящІащ.

Къалмыкь Юрэ Саратов щигъэкІуа илъэс тІошІым зэуэ зызэрехъуэкІ. 1989 гъэм и лэжыгъэхэм СССР-м и Ищхъ Советым и депутатхэм и кандидату къагъэлагуэу. АпхуэдизкІэ цыхушхуэхэр кыпэщитати, партым и обкомыр абыхэм я тельхъуэу къэуващ, куэдым я фІэщ хъуакъым Кавказым щыщ адыгэ шІалэр пхыкІыну. Ауэ хэхыныгъэхэм къагъэлагуэу гъэщІагуээнщ — цыху кызырэкІуэхэм я нэхъыбапІэм Іэ зыхуалэтар Къалмыкь Юрэт. Мис абдеж кыщыщІидзаш и къэрал, бэдауш лэжыгъэхуэр!

Цыхубэ депутатхэм я съездым Юрэ хах: СССР-м и Ищхъ Советым, иужькІэ мэхъу хабзэхэмкІэ СССР-м и Ищхъ Советым и комитетым и унафэщІым и къуэдзэ, итІанэ кыхуагъэфашэ и унафэц ІэнатІэр. 1990 — 1991 гъэхэм абы пэрытати, узыфІемыкІыжын щыпкъагъэрэ Іэзагъэрэ кыгъэлагуэу, депутатхэм, къэрал лышхъэхэм пщІэ хэха кыхуащІ хъуащ. А лээхъэнэм къэралым кыщыащта хабзэхэр зи ІэрыкІыр Къалмыкь Юрэщ.

СССР къэралышхуэр щызэхагъэлэпэжым зыбжанэрэ шІылажыащ УФ-м и Президентым частнэ правэмкІэ иІэ Купсэм, иужькІэ абы и ректораш, ар жьджэру яхэташ Урысейм и КонституцэщІэр зыгъэхъэзырахэм. 1990 гъэхэм Къалмыкь Юрэ трагъэхъэ УФ-м юстицэмкІэ и министрм и къуэдзэу, иужькІэ министр ІэнатІэр дзыхъ кыхуащІ. ЮстицэмкІэ министр щыхъум, Юрэ хагъэхъащ УФ-м шынагуэншагъэмкІэ и Советым, кыщІащ юстицэм и къэрал чэнджэщэгъу цІэри. Юрэ и жэрдэмкІэ минюстым щызэфІагъэуэжаш юридическэ хыбархэмрэ цыхубэм ядэлэжынымерэкІэ куулыкхэр.

СССР-м и Ищхъ Советым и Комитетым и унафэщІу щыщытаи, УФ-м юстицэмкІэ и

министру шІылажыаи, мызэмытІу шІащ нэгъуэщІ къэралхэм, ялушІащ парламентхэм, къэралым, политикэм я цыхушхуэхэм, зэкъым и Іэпэ зэрыщІидзар къэралхэм я зэдэлэжыныгъэм и тхылъхэм. АбыкІи игъэбыдэ, игъэлэщ зэпытащ Урысейм и пщІэр, и шІыхъыр.

Урысей Федерацим юстицэмкІэ и министр уытащ, УФ-м шынагуэншагъэмкІэ и Советым хэташ. А лээхъэнэм куэд хуэщІафІащ Юрэ икІи и цІэр жьжыгъэ игъэлун лэащ. АдэкІи хьэлэмэту лэжыгъэнут, ауэ и ІэнатІэрэ къэралым кыщыхъу зэгурымыІуэныгъэхэмрэ зэтемыхъу хъуащ. Юристым къемыдэлэу, Урысейм и Конституцэм ебакъуэу Урысейм и цыхушхэр здэпсэу Шэшэным зауэ ирашІыліану УФ-м шынагуэншагъэмкІэ Советым унафэ кыщыхъым, а унафэр Президентым щадицтэм, Къалмыкь Юрэ и ІэнатІэшхуэм кытекІащ... ИужькІэ Урысейм и Президент Ельцин Борис еувэлэжат мыхъу-мыщІагъэ зэрищІащ.

И ІэнатІэшхуэр кызырэгъэнам ар зэи хущІегъуэжакъым, къэнакъым лэжыапІэншэуи. Ауэ и цІэр дуней псом зэщІапысаш, шэшэнхэм, Кавказым щыпсэу нэгъуэщІ лэпкъхэм къуэш яхуэхъуащ, пэжым и тельхъэ, мыхъумыщІагъэм пэувыф цыхуу дэни кыщальытащ.

А псом кыдэкІуэу жылагуэ гъащІэми зэрыхуэфашэкІэ хэлэжыыхъащ. Лэжыащ Къэбэрдей лэпкъым и Конгрессым и унафэщІу, щытащ Дунейпсо Адыгэ Хасэм и Президенту. Къару машІакъым хилъхъар Ищхъэрэ Кавказым кыщыхъуа зэгурымыІуэныгъэхэр зэтес шІыжыным. Къалмыкь Юрэ и унагуэу, е и адыгэ лэпкъ закъуэракъым зэяр, ар и къуэщ Кавказым, Урысейм щыпсэу лэпкъ псоми.

ЕЗАУЭ Маринэ.

Артисткэ зэчиіфІэ

ЩоджэнцІыкІу Алий и цІэр зезыхъэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым и утыкур зыгъэбжыфІэ, лэпкъыр дызэрыгушхуэ, УФ-мрэ КъБР-мрэ шІыхъ зиІэ я артисткэ ЖьакІэмыхъу КІунэ и гъащІэ псор театрым кыгуэхъыпІэ имыІу пыщІащ, зэфІэкІ, зэчий инхэр иІэу нобэр кыыздэсым и ІэщІагъэм хуэпэжу мэлажэ.

ЖьакІэмыхъу КІунэ 1940 гъэм мэлыжыыхым и 21-м Шытхъэлэ къуажэм кыщальхуащ. Курыт еджапІэ нэужьым Ростов дэт ГъуазджэхэмкІэ училищэм шІэтІысхъащ. Ар къиухуы Налшожь кыгъэзэжа нэужь, ЩоджэнцІыкІу Алий и цІэр зезыхъэ Къэбэрдей къэрал драмэ театрым лэжъэн щыщІидзаш.

Илъэс щэ ныкъуэм шІигъуауэ артисткэ пажэм лэпкъ театр гъуазджэм хэлъхъэныгъэфІхэр хуищІу, утыкур игъэбжыфІэу мэлажэ. А зэманым къриубыдэу КІунэ щыджэгъуащ Лермонтов Михайл и «Бэллэ», Кайтов Сергей и «Анэр нэм хуэдэщ», ІутІыж Борис и «Тыр-

гъэтауэ», «Эдип», «Гуащэмыдэ хьэблэ», Акъырэ Залымхъан и «Лашын», Ануэй Жан и «Медя», Салынский Афанасий и «Бэрэбанауэ», Толстой Алексей и «Паштыхъыр паштыхъ гуащэмрэ», нэгъуэщІ спектакль куэдым образ зэмылІуужыгъуэхэр икІи гукынажхэр щигъэзашІу.

Республикэм, Урысейм я театр гъуазджэм хуищІа хэлъхъэныгъэр кыльытэри, ЖьакІэмыхъу КІунэ КъБР-мрэ УФ-мрэ шІыхъ зиІэ я артисткэ цІэ лэапІэхэр (1974 гъ., 1984 гъ.) кыщІафІащ. КъБР-м и Къэрал саугъэтыр, Дунейпсо Адыгэ Хасэм и саугъэтыр кыхуагъэфэащ.

КІунэ роль хьэлэмэт Іэджэ игъэзэщІащ. ІутІыж Борис и «Тыргъэтауэ» пьесэм кытращІа спектаклым кыщыгъэщІа ролым фІэкІа нэгъуэщІ лэжыгъэ имыщІаи, ар адыгэ тхыдэмрэ щэнхабзэмрэ кыхэнэн хуейуэ кыльытэ. ЖьакІэмыхъу уэрэ пычыгуэу куэд къеджаш. Радиом и фондм абы лэжыгъэу кыыхинам шІэи гъуни яІэкъым. УмыгъэщІагуэн пІэкІыркъым нобэр кыыздэсым емытІысэхуэ, емызэш КІунэ зэрылажэр, и къарумрэ и зэфІэкІымрэ мыкІуэщІу театр гъуазджэм хэлъхъэныгъэ гуэр хуищІыну зэпымыуэу гупыж зэрищІыр.

— Спектакль куэдм сыхэташ, ауэ ІутІыж Борис и «Тыргъэтауэ» спектаклым щызгъэзэщІа Тыргъэтауэм и ролым пэсщІым сІэкъым. Нэхъыбэу цыхуэхэм ягу сыкызырениари араш, — желэ ЖьакІэмыхъу КІунэ. — Артистым ныкъуасаныгъэ имыІуэ, бзэ дахэ Іурылэу, макъ жьгыру иІэу,

дахэу уэрэд хужыІэу, къэфэфу, щыхуей дакъыкІэм гъыфу е дыхъэшхыфу шытын хуейш. Ахэр пхуэщІафІащ, театрым щыпщІэн щыІэкъым. Талантыр уиІэу, ауэ ар зэрыббгъэдэлъыр умыщІэмэ, мис абы ухуеджэн хуейуэ аркъудейш. ЕгъэджакІуэм абы гу кыльытэу ар кызыэкъуэлхынымкІэ кыбдэлэпыкхуу араш. Ар пхэмылмэ, зыми кыпхильхъэфынукъым. ИтІанэ, псом нэхъэрэ нэхъышхъэр гурыхуагъэрш.

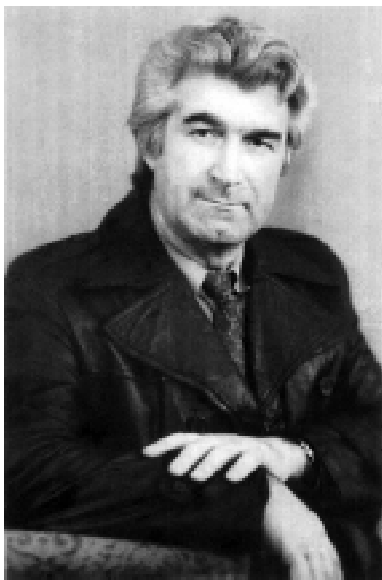
— Егъэлеуэу акылышхуэ зыбгъэдэлъ цыху Іушщ ЖьакІэмыхъу. И ныбжыырэ и ІэщІагъэмрэ хуэмыфашэу, емы-

гупсысауэ зы псалъэ жиІэу зэхэпхынукъым. ИтІанэ зэи кысхуэщІажыркъым спектакль диджэгъу е репетицэ тщІыуэ ар кыщыкІэрыхуа. Сыт щыгъуи зы сыхъэт е сыхъэт ныкъуэкІэ и пэ иту къокІуэри щыджэгуну спектаклым зыхуегъэхъэзыр, игъэзэщІану ролым йогупсыс. КІунэ цыху зэплэзэрытщ, зэи зыми зэран хуэхъуркъым. Абы и ІуэхушІафэ, и лэжыгъэ бгъэдыхъэкІэр псоми шапхъэ тхуохъу. Псом хуэмыдэу шІэблэр адыгэ бзылхугъэ щыпкъэм дэплэин хуейуэ кызыолытэ, — желэ КІунэ и лэжыгъу Мэшыкхуэ Феня. — КІунэ уи щэхурэ уи дзыхъэрэ зэбгъэз хъуну цыхубзщ. Зэи уиІуэтэжынукъым. ЧэнджэщэгъуфІш. Мызэ-мытІуэ и унагуэу сыщыхъэщІащ, ІэфІ дидэу мэпшафІэ, унэгъуащ гумызагъэщ, цыху жумартщ, гуапэщ. КъищынэмыщІауэ, анэ губзыгъэщ, анэшхуэ гумашІэщ. И пхъурылхуэ Айдэмыр цыкІу адыгэ тхыдэм хегъэгъуазэ.

КІунэ адыгэ хабзэм и фашэу, адыгэ театрым и напэу, и набдэуи лэжыгъэхэм кыльытэ.

ТЕКІУЖь Заретэ.

Уахътэмпрэ тхакломрэ

Шагъэм ыуасэр гъашлэ

Чыгъ лъэпсэшлум шъхьапэ егъоты, ащ фэд цыфыри. Апэрэ лъэбжкым кышыкълэзэгъу, зышъхамысыжъу, зимыгъбэлэрэгъу, шылэныгъэм фэблэу кьэтэджыгъэм бэ кыдэхун ылъэкырэр.

тхаклом занклэу кьелэ мы акъыл лэжыгъэм уасэу илэр гъашлэр арэу зэрилытэрэр.

Щэшлэ Казбек дунэе шлэныгъэм илитературоведческэ лофшлагъэхэмклэ, игупшысэ гъэло-рышлэклэ гъэшлэгъонклэ бэшлагъэу щашлэгъэ гъэсэгъэ-еджэгъэшху. Ау сэ непэ анахь зыз-фэгъазэмэ шлоигъор, хъарамыгъэнчъэ зэчыйклэ Тхьэшхор кыизэтэгъэгъэ Казбек ихудо-жественнэ гуцылэ зещэкълэ-гъэ-псыклэ ямышыклэ, иусэн лоф хабз ары.

Шыгъэкъуц лофшлэн-лэжыным ихылыгъэ чыр пллэуылэ ип-тыкыным зэрэфэдэр, ар зэрэ-мыпсынклэр, нэрымилъэгъоу ащ цыфыр зэрэзылуицэрэр бэшла-гъэ загъэунафыгъэр. Ау сьд-рэ гумэкли, кыныгъуи, гъэзэлэ-лонтлэ-шантлэ, гуутыныби кьа-мыгъэуцоу цыфлэпкъым ишлэ-ныгъэ хахъо фашлэу, зыгуи зыпси ащ фэгъэзагъэу, хэлъэу зимафэ пэпчэкълэ шлэныгъабэр ыуцэлэу къэзыхыхэрэр ары мы чым хэмыкълэжыкын лъэуж гъэнэфагъэ кытезынэхэрэр.

«Сыда, жьорэп, пклерэп, унэ нэфынэ чылытэгъэм исэу мэкълэ-маклэу матхэ» зылонхэри щылэх. Ащи зыгорэ хэлъ, тхэрэ пстэури зэфэдэп, шъэм зы кыыхэклы. Ау псэкълэ зэгъэлэ-шыгъэ гупшысэ сатырхэр зэрэ-осэнчъэхэр, ахэм ауасэр цыф гъашлэр арэу, а пстэу — акъыл утхындыжыгъэ зэгъэзэфэжы-гъэр лъэпкъым пае зэрилэжы-гъэр кызыдэпллытэкълэ, сьд фэдэрэ лъэныкълэи ежъ кы-зыщигъакълэзэ, а нэбгырэм илы-гъэ, ицлэгъэ, игупык ин шъхьа-щэ мэкъэнчъэу афэмышлын плъэкырэр зыгорэ кыбгъурылоу зэхэофыхэу щытмэ. Мыщ фэдэ шлошл-епллыклэр сэгъэшлыгъэр АР-м шлэныгъэхэмклэ изаслу-женнэ лофышлэшхуагъэу, Ду-нэе Адыгэ академием иака-демыкыгъэу, зэпашлэрэ шлэны-гъэлэжышхуагъэу Щэшлэ Каз-бек иусэ тхыльэу «Ыуасэр гъашлэ» зыфилорэр ары. Ежъ

зэрэиныр, цыфым цыфыр ыгъэцлыкълэу, зым игуцылэ ад-рэм зэхимыхэу, кырымидзэу, зэфэгумэкълэж-зэрэптытэныгъэр пхэзымэ, мы дунаишхом инэф-лъэш, илэшлугъэ мыухыжъ уухъу-мэн зэрэмылэкълэщтыр — джары усаклоу Щашлэм иусэ-хэр зыфэгъэхыгъэхэр. «Шлум уфэбэнэн фае» — ело усаком, а зэкълэ кыызэдыригъэубытэу.

Щэшлэ Казбек итхыльэу «Ыуасэр гъашлэ» зыфилорэ Адыгэ республикэ тхыль тедзэплэм кышыдэкълэжыгъэм ихэшыпкыгъэ усэхэр ыкли ежъ адыгабзэкълэ зэридзэкълэжыгъэу Шекспир итра-гедиеу «Отелло» кыдэхъагъэх.

Тыщыгуауэ Щэшлэ Казбек художественнэ гуцылэм фэкъу-лаеу, прозэми, драматургие-ми, поэзиими хэшылк дэгъу афырилэу зэрэтхэщтыгъэм. Иилъэхэм ахихыгъэ акъыл-гупытэ чаным, тхэн-гупшысээн кьулайныгъэм, гузэхэшлэ ялыем усаком чыжъэу ыпэкълэ агъэ-плъагъэу ыкли алэтыгъэу зэрэ-щытым усэ зэфэшъхьафы-бэу тхылым кыдэхъагъэхэм гу лъыуагъатэ. Ахэр кьалы-тэрэмкли, купклэу ялэмкли зэтэ-кыкы, ащ елытыгъэу лэпклэ-лъапклэу зэхигъэушъхьафыкы-гъэх. Апэрэ купыр гум хэжъэ-гъогъэ, цыфымклэ зынахъ лъа-плэ щымылэ ны-тыхэм ягуклэгъу-шлугъэу, чыгум, хэкум, ма-мырныгъэм аплэн зэрэщымылэр къэзыушыхъатых. Къыппэб-лагъэу, узышышым ифабэ узэ-ригъэщэлъырэм, ахэр зымылэм ыпсэ зэрэукъорэр, зэрэчэрэр (усэхэу «Къэсшлэжыкырэп а мафэр — щэ мыгъор клэим...», «Сурэтыр», «Хэта нэпсыр цы-угъэл зыуагъэр»), зэо мэхъа-джэхэр зэрэпсэхэх гъэкълэжэр, хъазабыр жьалымэу зыпхы-хэрэр, шлумрэ емрэ язэнэ-кьокъу-зэбэн гъэшлэ такыкь пэпчъ хэлпчынэу щымытэу зэрэщызэлэлутир мы усэхэм

кыащылауагъ. Ау ежъ тхаклом шлошъхуныгъэ фырил ыкли нэмыкълэбэмэ агуригъаломэ шлоигъу, шлум ылапсэ ипкыныу е клэдынэу зэрэщымытир.

«Сонет заул» зыфилорэ шъхьэр гупшысэпэ-гукъэкълэжъ тхыпхъэхэу гъэпсыгъэ. «Сикъо-джэ чыгъхэм Псэкъупсэу ягъун-джагъэр...», «Шъхьацы дэнэпсыр гъэтхэжыкым зэрилъасэу...», «Жъгылоу лъапшъэм дафэу осэпс тклэпсыр...», нэмыкълэри Щэшлэ Казбек ихудо-жествен-нэ гупшысэ икьукълэ зыщылэ-мыгъэх, удэзыхыхэу узыфэ-зыщэх, усаком иамал инхэ-ри, адыгабзэм ибаигъи зэхэ-озыгъашлэх.

«Оры силъагъор, сигугъэр оры» зыфилорэ шъхьэм уси 6 хэхъэ. Мыхэм шъхьафитэу, зафэу гупшысэр ащигъэлэ-рышлагъ.

«Шлугъэу гъэстыныпхъэу агощыжърэп, Шлугъэу щы-гын хьафэу зыми ратрэр» — ело Щашлэм. Ыкли мы шъхьэм гукълэчлэ лъэш кьэклэуаплэу, псэ-пыгъэкълэжъ Шлугъэу имэ-хъанэ кызыщылэтыкыгъэ усэ-хэу «Шлугъэу гъэстынып-хъэу агощыжърэп...», «Усия-гъэп...», «Оры силъагъор, си-гугъэр оры», «Шлугъэуныгъ», «Умыгубж», ахэм анэмыкълэри хигъэхъагъэх. Ахэр шылэныгъэм ипсы куу хэлъ-хэсыр озыгъа-шлэхэу, гъэшлэ тхыдэ пчъэ пытэр кыпфызэлэузыхыхэу гъэпсыгъэх.

«Убыныным тамэ ищыкълэжъ» зыфилорэ шъхьэр гупшысэ пчъэ-блыпкъым уезышлэ ыкли шы-лэныгъэ шъэфыбэм яджэуап кылозытыр усэхэр кызыщы-зэкълэпкълох. «Тамэ зымылэ-хэр», «Тыщыхъакла шылэныгъэм, ар тыхъакла?», «Тыгъэр кы-кьоклы непэ имызакъоу», «Сы-тыгъэгъаз».

Щэшлэ Казбек итхыль кы-дэхъэгъэ усэхэр ягъэпсыклэ-шыкълэкли, цлэу ялэмкли, куп-кымкли, адыгабзэр кьабзэу, хъуау зэращыгъэфедэжэмкли, гупшысэр зэращылтыргъуагъэм-кли зыгъо клэхъагъэх, зэкълэшы-хъагъэх. А зэпстэум Щэшлэ

Казбек хъарамыгъэнчъэ зэчый инэу хэлъыгъэр зэрахэгощагъэм, ахэр зэрэчъэпхыгъэхэм, зэ-рэпсэлъэ тхыпхъэ лъэшхэм, усэ сатырхэр зэрэпытэхэм, зэрэ-фытагъэхэм гу лъыуагъатэ, уагъэраза, осэшлэ яоты.

Гупшысэ чъэпхыгъэм чы-гыпкъ дахэу зызыщырищыгъэ усэ тхылым ыуасэр гъашлэр арэу зэрэщытир, нэмыкълэ кьэ-луакълэ фэмыгъотыныгъэу кып-щэхъу. Усэ сатырэ пэпчъ гъа-шлэм ичъыли, ифаби, ихафи, илэшлэ, нэплъэгъу дыси, хьалэл голугъи ащызэхэошлэ — мы-хэр зэкълэ зыкълэмыпэ кыпы-кыгъэхэу усаком ыпсэ ишъо-гъух, илэгъух, ащ тешлыкыгъэх, гүлэшлагъэх.

Сыдэу угохъа, дунэе шъуан-тлэр, ренэу!

Мэзы клэракълэр, кьэгъагъ-хэр о убгъэгъу,

Къушъхьэм илъагъэр, псы-кьаргъор о унэгъу,

Сыдэу ухъуауа, цыфым-игугъэр санэу? (н.69)

* * *

... Сыгу зыщыгъукълэрэм, гъу-нэгъу,

Къысэт псы чылы шъабэ,

Сыгу зыуычылурэм, нибджэ-гъу,

Къысфэхъ уимэшлэ фэбэ.

Машлор фэбаплэу

Пфилын сыбгъэгъу,

Машлор гугъэ наплэу

Члэсхынэп сэ слэгъу.

Угу кьэуычылэмэ,

Остыжын уимашлэ,

Плупэ укьэпмэ,

Къыпфэхъын псы лэшлэ.

Нибджэгъу, машлор тыфэгъэ-сакъ,

Тлэкълэлымэ — бэлахъ.

Къэсхынэп непэ зы мэшлэ

лые,

Згъэгъушлэхэнэп зы нэе-псые. —

Машлор зидзынэп — тызэ-дыпгъэлутмэ,

Псыр кьыдэклэнып — нэп-кьитлум татетмэ. («Машлор кьыпфэхъымэ...»)

Джащ фэдэх Щэшлэ Казбек иусэ мэкъамэхэр, игъэшлэ бзый зыхэкълэуагъэхэр.

МАМЫРЫКЪО

Нуриет.

Ищылэныгъэ дзэ кьулыкълэу рипхыгъ

Къоджэ Аслъан тикъэралыгъо кыухъумэу ильэс 33-рэ дзэ кьулыкълэу хэтыгъ, Адыгейм ыцлэ дахэкълэ раригъэлауагъ. Гъэхъэгъэшлэхэр, полковникыцлэ лъаплэр илэхэу кызыщыхъугъэ республикэм кыгъэгъэжыгъ.

1947-рэ ильэсым кьуаджэу Пшыжъхъаблэ кыщыхъугъ. Мыекълэпэ гурыт еджаплэу N 10-р 1964-рэ ильэсым кы-зеухым, Тбилиси дэтыгъэ дзэ-команднэ артиллерие учили-щым члэхъагъ. Дзэ кьулыкълэу хэханэу ицылкълэу кыщегъэ-жъагъэу клэхъопсыщыгъэ. Ыш-нахыжъэу Руслъан ищысэтехы-плэгъ, ащ фэдэу ежъыри офи-цер хъунэу ыгукълэ фэягъ. Игу-хэлъ кызырэдэхъугъэм клэгъу-шлэуэ клэлэ нибжыкълэр дэгъоу еджагъ. 1968-рэ ильэсым лейтенантыцлэр илэу училищыр кыухыгъ ыкли мы ильэс дэ-дэм апэ Темыр-Кавказ дзэ округым кьулыкълэу щихыгъ. Шлэныгъэу зэригъэгъотыгъэ-

хэм ахигъэхъонэу кьалэу Ле-нинград дэт дзэ академиеу Калинин ыцлэкълэ щытым ико-манднэ факультет члэхъажыгъ. Ар кызыеухым, ицылкълэу зы-клэхъопсыщыгъэ лофым ишып-кьэу фежъагъ. Ильэс зэкълэпы-кълэхэм лэнэтиплэ зэблихъугъ. Артиллерие училищым икур-сантэу езгъэжъгъэ клалэр апэ дивизионим ипэщэгъ, нэужым полкым икомандырыгъ. Зэхэ-щэкълэ дэгъоу зыкыгъэлъэгъуа-гъэти, ащ лэнэтлэ ин кыра-пэсыгъ — ракетыдзэ корпу-сыр ылэ кьыралъхъагъ. Джащ фэдэу я 58-рэ дзэм хэхъэрэ ракетэ ыкли артиллерие дзэ-хэм пащэ афашыгъ, а лэнэтлэр ильэсипллым ехъурэ ыгъэцэклагъ.

Дзэм ащ фэдэ лэнэтлэшхо щызыгъэцэклагъэу кыыхэкырэр бэп.

Игъашлэ дзэ кулыкълэу езып-

хыгъэ Къоджэ Аслъан ынэгъу клэкълэжэр бэдэд. Кьалэу Гроз-нэм, Владикавказ ащылэгъэ заохэм ахэлэжъагъ. Лъэпкъ зэмызэгъыныгъэу Грузиенмэ Кьылблэ Осетиенмэ, ащ ыуж осетин-ингуш лъэпкъхэм азы-фагу кыхъухъагъэхэм язэшло-хын ар хэлэжъагъ. Я 58-рэ дзэм хэтыгъ Чэчэн Республи-кэм щыкълэжэ заом хэлэжъагъ. Мы ильэсхэм ягугъу ышлыныр, ыгу кыгъэкълэжыныхэр иклэ-сэп.

Пшъэрылэу илэр зэригъэ-щыуашэу зэригъэцэклагъэм ишы-хъатых ордэнхэу ыкли медаль-хэу Къоджэ Аслъан кыфагъэ-шъошагъэхэр. Улэшыгъэ Кьуа-члэхэм ыкли зэо зэфэшъхъаф-хэм яветеран ыныбжкълэ кы-тефи 1997-рэ ильэсым отстав-кэм зэкълэм, кызыщыхъугъэ республикэм ащ кыгъэгъэ-жыгъ.

2012-рэ ильэсым кыщегъэ-

жъагъэу Къоджэ Аслъан АР-м иветеранхэм я Совет ипашэу лоф ешлэ. Общественнэ орга-низацие анахь инэу республи-кэм илэхэм ар ащыщ, не-пэрэ мафэм ветеран зэфэшъ-хъаф нэбгырэ мини 100 фэ-диз ащ хэт. Ветеранхэм лэпы-лэгъу зэрафэхъушхэм, кьыт-клэхъухъэрэ нибжыкълэхэм яхэ-гъэгъу шлу альэгъоу зэраплушхэм ыуж итых. Анахъэу аналэ зытэтыр Хэгъэгъу зэошхом хэлэ-жъагъэхэр арых, гукъао нахъ мышлэми, ахэм япчъагъэ мафэ кьэс нахъ макълэ мэхъу. Не-пэрэ мафэм ехъуллэу Хэгъэгъу зэошхом хэлэжъэгъэ нэбгырэ 500 фэдиз республикэм ис, ахэм ящылэкълэ-псэукълэ нахышлу шыгъэным, псэуплэхэр ялэнхэм АР-м и Плышъхъэ ыналэ тет. Социальнэ лэпылэгъу зыщы-клэгъэ ветеранхэм акъыхэгъэ-щынкълэ, ахэм аделэгъэнымклэ Советым лофшлэнышхо зэ-шлуехы.

ПИАТЫКЪО Анет.

Адыгэ дуней псом тетыр зырыгушхуэ щэныгъэл цэрылуэ, егъэджаклуэ, филологие щэныгъэхэм я доктор, профессор, Урысей Федерацим щэныгъэхэмкIэ щыхъ зилэ я Луэгузехъ, «Черкесия» литературэ-художественнэ, жылагъуэ-политикэ кыдэкIыгъуэхэм я редактор нэхъышхуэ шыта, УФ-м и тхаклуэхэм я Союзым хэт, «Лъэпкъхэм я Зэныбжыгъуэгъ» орденом и кавалер, «Хэкум и пашхъэ кышхыгъэщэ фышхэм папщIэ» орденом и ешанэ, епланэ нагъышхэр кызыгуагъэщэ Хъуырокъуэ Хъызыр Хъэжбэчыр и къуэр.

Зи творческэ щэныгъэ уасэншэ

Хъуырокъуэ и гъащIэр гуапагърэ пэжагърэкIэ гъэнщIауэ, гъэсэныгъэ нэс зыхэлъ лъэпкъым кызырыхэкIар имыгъэгуащэу, адыгэ хабзэм зэрыщIапыкIар игъэщыпкъэу дунейм тетащ. ЩэныгъэлIым, егъэджаклуэ, тхаклуэ ди республикэм щыпсэу лъэпкъхэм я щэнхабзэмрэ филологие щэныгъэм зыужынымрэ хэлъхъэныгъэхуэ хуищIащ. Хъуырокъуэ бгъэдэлъа щэныгъэ куур зыгъэщыпкъэщ ар академическэ совет куэдым зэрыхэтэр, хамэ къэралхэм лекцэ кыщеджэну ирагъэблагъэу зэрыщытар.

Черкесск къалэм дэт педучилищэмрэ егъэджаклуэ институтымрэ, Ставрополь педагогическэ институтымрэ Горький М. и цIэр зезыхъэ, СССР-м щэныгъэхэмкIэ я Академием Дунейпсо литературэмкIэ и Институтым и аспирантурэр, докторантурэр кызызынэкIа Хъызыр и гъащIэ псор ирипхаш щэныгъэмрэ егъэджэныгъэмрэ.

Лъэпкъ литературэджхэм ящыцу Хъызырщ япэ дыдэ ипэкIэ къамыхутауэ, зэпкърамыхауэ шыта лъэпкъ Луэрыуатэм и жанр зэхуэмыдэхэмрэ художественнэ зэхэлъыкIэмрэ хэлъ упщIэ хьэлъэхэр зэхэзыгъэкIыфар, адыгэ тхыбзэм, лите-

ратурэм деж абы увыплэу, мыхъэнэуэ щилэр къэзыхутар. Зэлыхылы-зэгъунэгъу литературэр зэгъусэу щIэпкъыкIынымкIэ Хъызыр кыгъэщIа методикэм и фыгъэкIэ, щиплъыкI материалхэм зы лексическэ лъабжэ яритын хузэфIэклэщ икIи адыгэ литературоведенэм зиужынымкIэ абы мыхъэнэшхуэ илащ. Щэныгъэрылажхэм иджырей тхылъеджэхэм, щIэджыкIакуэхэм яхузэпкърихаш лъэпкъ литературэм и зыужыныгъэм и кIы-хъагъкIэ кыыхэщ духовно-гъэсэныгъэ лъэныкъуэхэр, щиплъыкI тхыгъэм кы-щыгъэлыгъэуа жылагъуэм и социальнэ щытыкIэхэр, зэпкърылIыкIэхэр.

Зэлыхылы-зэгъунэгъу лъэпкъхэм я Луэрыуатэр, литературэр, щэнхабзэр, лъэпкъхэм я духовнэ, эстетическэ лъабжэр зэгъусэу, зы къупхъэм иту щIэджыкIыныр япэ дыдэу кыыхэзыхъар Хъуырокъуэ Хъызырщ. ЩэныгъэлIым кыгъэлыгъэуащ адыгэхэм я щэнхабзэр зыуэ зэрыщытыр, зэкIэщIэпч зэрымыхъунур, тпэгъунэгъу, тпэжыжэ лъэпкъхэм я щэнхабзэм илъэс мин бжыгъэкIэ зэпыщIэныгъэ зэрыхудилэр.

Хъуырокъуэ Хъызыр кыльэщэ щэныгъэцIэ лъагэхэм, фIэщыгъэцIэу кы-хуагъэфэщам, IэнатIэу зэрихъам къагъэлыгъуэ ар щэныгъэм и лъагаплэм зэрынэсыфар. Адыгэ филологие щэныгъэмрэ литературэмрэ и пашэу щыт-

кIэрэ, абы кыльыхъуэт лъагаплэщIэхэр. Абы и шапхъэщ «Пушкин и Черкесия» тхылъ телъиджэр. Хъуырокъуэм и прозэ купщIафIэр тхаш Пушкин зэрытхуэ шыта усэбзэ гъэтысамкIэ. Абы зэуэ псэр зэщIэштэ, щIэх укIуытыпщкIым, узыщыгуагъуэу шыта напэкуэцIхэр иджырей зэ щIэуэ, умыцIыхуауэ кыпхузэпкърэх.

Сыт шыгъуи зытета хабзэм темыкIыу, Хъуырокъуэ Хъызыр Пушкин и сюжет зэхуэмыдэ куэдым кыыхэх къэхъугъэ гъэщIэгъуэнхэр, ахэр лъабжэ яхуещI Кавказым щыпсэуа, нэхъ лъэпкъ лъэщу ялытэу шыта адыгэхэм я гъащIэм, хьэл-щэным. Зытепсэлыхъ Луэгугъуэхэр екIуу ди пашхъэ кIырилIхъэкIэрэ, ахэр ирепх зэман кыгъэлыгъуэр зи нэгъу щIэклэ, апщыгъуэм псэуа сурэтыщI цIэрылуэхэм я IэдакъэщIэхэм. АбыкIи Хъуырокъуэм зэпкърэх адыгэ лъэпкъым и тхыдэм и напэкуэцIхэр, лъэпкъым хэлъа хьэл-щэнхэр, щхъэхуитыныгъэм хуцIэкъуу дунейм зэрытетар, икIи тхылъеджэхэм иджырей зэ нэгъуэщI еплыкIэклэ ярегъэлыгъу урыс усакуэ цIэрылуэм тхыгъэ мыкIуэдыжын кы-гъэщIахэр.

Хъуырокъуэм кышхына творческэ щэныгъэ щэджащэщ, Кавказым лъэпкъуу щыпсэу я литературэм хуищIа хэлъхъэныгъэри уасэншэщ.

Лъэпкъым и гъуазэ Дер Станислав

НэгъуэщI къэралым щыпсэуамэ, щылэжъамэ, дауи, Генри Форд хузэфIэклэм нэсынт ди лъэпкъым кыыхэкIа цIыхушхуэ, адыгэм и вагъуэу, и гъуазэу псэуа, урысей къэрал политик, къэрал Луэхушхылуэхуэ Дер Станислав.

Дерыр зыщыпсэуа зэманым, кыдэгъуэгурыкIуа цIыхухэм ямышхъ, кызырымкIуэ Iэклэу-лъакуагъ зыбгъэдэлъ Луэхушхылуэ, политик, псэ хьэлэл зилэт, кызыыхэкIа лъэпкъым щхъэузыхъ зыхуищIыну сыт шыгъуи хуэхъэзырт. Шэч хэмыл-лу, Станислав хуэдэхэм щхъэкIэщ цIыжалар: «Илъэсищэм деж зэщ апхуэдэ цIыху дунейм кызыртехъуэр» жэуэ...

Адыгэм и псэр хузэлуауэ хуэлэжъащ, кызыыхэкIа лъэпкъым игъуэ нэмыс хъухункIэ щыпкъагъ ин хэлъу хуэпсэуащ, зи псалъэм Луэхур кыпэклэуэ дунейм тета Дер Станислав. 1990 гъэ зэхэтхъуахэм хыхъэхэкI Луэхум и лъэныкъуэкIэ зи лъэ увын цIэзыдза Станислав гугъу емыхъауэ пхужылэнукъым. Арами, адыгэлI нэсым и хьэл-щэныфIхэр зыхэлъ Дерым и Луэхушхылуэр зэфIэтыфащ нэгъуэщI пред-приятэхэр щызэхэщэщэжъами, къэралыр зэхэтхъуа щыхъуами. Ар и щыхъэтт Станислав цIыху Лушу, ипэкIэ плъэфу зэрыщытам. АтIэ, «Меркурий»-м кы-щигъэкIын щидза «Птичье молоко», «Медовик» IэфIыгъэкIэхэр къащэхун папщIэ, нэху мыщ цIыкIэ цIыхухэм сатушхы-плэм чэзу къаубыдт. Псы кы-щIэзыгъэкI заводыр-щэ? ЦIыхур игъащIэми псы хуэныкъуэну-щи, апщIондэхуки Станислав и цIэр, абы зэфIыгуэуа «Мер-

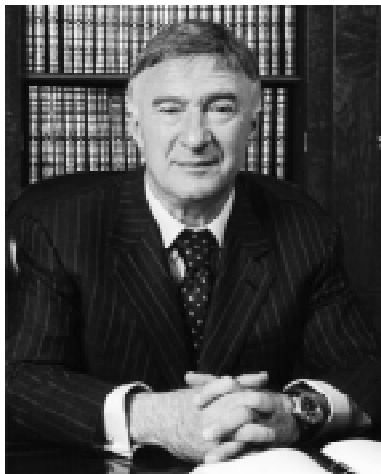
курий»-м фышхылуэ хуащIыр кIуэдынукъым.

Станислав и цIэр кыгуэпх мыхъуну епхаш псапэ щIэным. Гузэвэгъуэ ихуа дэтхэнэми и гу хуабагъкIэ, мылIку дэлэ-пыкъуныгъэкIэ пыкъуэкIынут. АпхуэдизкIэ цIыхухэм фышхуэ къальагъут, дэтхэнэми и псэм пэгъунэгъути: «Ди Стаст» зэреджэхэр.

Гу къабзэу зи Луэхухэр зы-лэжъ, цIыхухэр тыншыгъуэ ялэу псэуным, лъэпкъхэр зэгурьгъэ-луэным къаруушхуэ езыхъэлIа Станислав нагъыщэ куэдкIэ и фышхыгъэ кыыхалытащ. АтIэ, Хэкум и пашхъэ кыльэщэ фы-щIэм папщIэ ешанэ нагъыщэ зилэ «Орден Ора», «Благосло-вление за усердные труды во славу Святой Церкви» ордены Ставропольскэ, Бакинск митро-политым кыыхуагъэфэщэуэ, «За духовное единение» медалыр и бгъэ кыыхалыхъауэ шытащ.

«Памятник первопроходцу» тхылъ телъиджэр Станислав и гъащIэр, и дуней тетыкIар, Луэху бгъэдыхъэкIэу, цIыху хэты-кIэ щытар кыгъэлыгъуэу дунейм кытехъауэ шытащ 2007 гъэм. Тхылым и щхъэщIэдза-плэм налуэ пхуещI Станислав сыт хуэдэ Луэхуми езыр и акыл-кIэ кыыхуэушху, псом нэхъапэ лъагъуэ хишыфу зэрыщытар.

Станислав и гъащIэм увыплэшхуэ щаубыдт Къэрэшей-Черкесым и жылагъуэ, поли-

тикэ Луэхухэм. Дерыр жиджэру хуэлажъэт республикэм щы-псэу цIыхухэм я псэукIэр егъэ-фIэклэуэным. 1997 гъэм Чер-кесск къалэ администрацэм и Iэтэхъэ хъури, илъэсищым къриубыдэу къомыцIыхужыну къалэм и теплэм зригъэхъуэ-жат, цIыхухэм илъэс куэдкIэ ямылэгуа хуэгъэкуэтэныгъэ-хэр ялэ хъужат, жы къабзэ яшэжат. Республикэм щыпсэу-хэм къагурылуат къалашхэр зи IэмыщIэ ихъа Дер Станис-лав абыхэм я гъащIэр икIэ-щыплэклэ зэрихъуэжыну, фы зэрищыну. Хъэкыплэклэ кы-зырыщIэклари аращ.

Республикэм, Черкесск къа-лэм щыпсэухэм Луэхушхылуэ емышыжым фылыгъуныгъэ ин зэрыхуалэм и щыхъэтт Ста-нислав кыыхуагъэфэщэ нагъы-щэр — «Черкесск къалэм щыхъэ зилэ и цIыху» щыхы-цIэ лъапIэр. КъинэмыщIауэ, КъЧкУ-м, КъЧТУ-м деж «Щыхъэ зилэ я доктор», Урысейм и гуманитар институтым и къуда-

ТХЪЭГЪЭПСЭУ Увжыкъуэ

Дер Станислав и фэеплъу

*Шэрджэс пыщIа, кърамыдзэж адыгэ!
Упсэуми, къухъэжа нэхъей уи дыгъэр,
Уэ лъэпкъ пщIыгъахэм зыкыпхуагъэпIий,
Уи нэбэри, блэкIари ягъэбий.*

*Къащохъу уи тхыдэр ятебгуэшэжыну,
Ягъахъэ псори ямыпшыныжыну.
УащIащи уи Хэкужыым щыхэхэхэс,
Щыклэм икIагъэу щылэр кыуепэс.*

*Жыболэ уи цIыху бжыгъэкIи умащIэу,
А мащIэри щхъэхуэщэхэм зэлэщIэу.
Нэхъыжъ жыжъаплIи дэнэ кыпхыжын,
Шэд узыхэтIым хэт укыыхышын?!*

*Уолъагъу фэрышхуэ зызыгъэлыпкъылыхэр,
«Рекламэ» узым ихъ псэжъэ зэклэуэцIылыхэр...
Фызыхъуи, кIуитIи хъуащи уэ кыпхэкI,
Уи лейр жэгъуэзгъухэм ныпу кърахъэкI.*

*Кыуаплъ абыхэм я фэ уагъэпуду,
Луэху щхъэпэ пщIэкIымыи узэрыубыду.
Аращи, махэ уохъу, узэкуауд,
Уи щIэблэм и къэкIуэнур зэпауд.*

*ИтIани уилэщ уэ узыхэзыщIэ,
Щхъэузыхъ зыпхуащIу лъэкIыу хъуар пхуэзыщIэ.
А лIыфI зэрызхэр мэхъу игъуэнэмыс,
ИкIи пщIэ яхуэфащэр ялымыс.*

*Апхуэдэ зылIщ зыхууэр лъэпкъ гупсысэр,
Къэзыгъэушху бэр псэр зыгъэусэр...
Уогъей уэ нобэ лъэпкъылI уилэжар
Аргуэру пасэу Тхъэм зэрищтэжар.*

21.07.2006 гъэ.

мэу Черкесск къалэм дэтым и «Почётный доктор» цIэ лъа-плэхэр зэрихъэт. Дерым ди республикэм нэхъыбэж хуищIащ 2004 гъэхэм УФ-м и Феде-ральнойнэ ЗалушIэм ФедерацимкIэ и Советым КъЧР-м кыбгъэ-дэклэ сенатору щыщыламы.

КызыыхэкIа лъэпкъ уардэр зы хъужыным щIэхъуэпсу псэуа, лъэпкъыпсэ-хэкупсэу зи гъащIэ клэщIыр къэзыгъэщIа Станислав хузэфIэклар, и цIыху щыкIэу щытар хэткIи шапхъэщ.

Псом хуэмыдэу Дерыр къэкIуэ-ныфIэклэ шыгуыт лъэпкъым кы-щIэтэджэ щIалэгъуалэм. ИкIи, щэчыншэу, ди нобэрей ди щIэ-блэр зыдэплъейн цIыху щып-къэхэм я пашэщ Дер Ста-нислав.

Адыгэм и гъуазэу, и дамэу, и напщIау, и гъуэгугъэлыгъуэу ила Станислав и вагъуэр лъэп-къыгум игъащIэклэ лъагъуэ нэхуу щылыдынуш.

ЩОХЪУЖЪ Люсанэ.

Игущылэклэ дунаим фэшлу зишлыгъ

хэр, къябарыжхэр, таурых-
хэр, сэмэркэу дахэр, ус-
хэр арых. Арыш, Къуекъо
Налбай иусэ лъапэ кызыш-
жагъэр ибжэдыгъу хэку
ибжэдыгъу чыгу, икъяадж,
къоджэдэхэм ячыжэрыплъэ-
губыгъаг. Адэгэм итарихъ го-
гууанэ зыфэдагъэми, илгыги,
ицлыфыги, ахэм ахэлъ-ахэс
пэстэуми джачыгъум алэрэу
ыналэ атыридзэн фаеу хъугъа-
гъэ. Ащ еджэн-гъэсэнгыгэр
кыгоуцуи, къоджэ еджаплэм
члэсыз, бэ урыс классическэ
литературэм произведениеу
ыджыгэр. Гуклэ зыдимышлэжы-
пэу джачыгъум кылатэхэрэмрэ
тхыгъэхэмрэ зэфшцэхэмэ, з-
ригъапшэхэзэ ахэгупшысыхэ-
штыг. Игъорыгъоу клалэм игу-
лытэ, игумэкл, игугъаплэ кы-
зэлуйхыштыгъэх. Ащ фэдэу
литературэр, тарихьыр, бзэхэр
зыкласэр тхэнми кызыэрэфэ-
кшоштыр гъуашэштыгъэл.

Къуеком иапэрэ произведе-
ниехэр я 60-рэ илъсхэм
якежьаплэхэм кыхаутиху
фежьагэх. Чыплэ гъезетхэм
ыкйи литуратурэ-художественнэ
альманаху «Зэкшошныгъэм»
кэрэхьэх. Иусэ эдзэзкыгъэ
дэгъухэр урысыбзэкӀ край
ыкйи гупчэ гъезетхэм, журналхэм
кыщытырадзэх. Къуеко Налбий
иусэ пычыгъо пытэ ямышыкӀ-
кӀэ тхылъеджэхэм зыкӀарыгъэ-
штаг. Иапэрэ усэ тхылъху

«Чыгыр сыгу кыщеклокы» (1968), «Чэрэз чыгыхэр» (1971), «Нэпкэ фабэхэр», «Огур зы-
лэтыгээр» мэкээ лэш шхьа-
хыт түлүшчыгэм зэлылыгыгыгэх.
Гүклэ, псэклэ усаклоу Кыекьор
дунашхом зэфэдэу лыылэсын
зэрилэкырым псынклэу шлэны
гэлэжэ-литературоведхэм гу
лыатаг, иобразхэр зэлүгэкюты-
гэу, зэхишлэрэр, ыугупшысырэр
зэхфыгызу, зэклоу зэгэфагызу
ухээн зэрилэкырым клагыэ-
тхыштыгы.

Гушшисэклэ амал инхэр зы-
щыгъэунэфыгъэ Къуеко Налбий
иусэ тхылъхэр бэрэ пэмылгъэу
урысыбзэккI Москва къышчы-
тырадагъэх — «**Танец надеж-
ды**», «**Светлый круг**», «**Звезда
близка**», нэмыхIхэри. Къуеком
илирикэ лъэпкъ нэшанэр зэфэ-
дэклэ хэгощагъэу, ижырэ адыгэ
усэкIэ-шыхIкIэр хэлплагъоу гъэл-
сыгъагъэ. Илъэсэхм, амал-къу-
лай къодые шымытэу, гупшы-
сэн-ушыын Iэлэлэсагъэр кыIэ-
кIагъэхыагъ. Ар анахъэу къыз-
хэщыгъэр усэ тхылъэу «**Гум
истафэхэр**» ары. ЗэкIэ цIыфым
ищыIаклэ епхыгъэу хурэ-шIэрэм
ау кIэлэгъэ къодые шымыт-
тэу, аклоцIырыхэмэ, аклоцIы-
рыплъээз, Налбий гупшысэ
зэфэхьысыжь гъэшIэгъонхэр
ышIэу еубIэ. Арыба тхэкIо е
усэкIо чъепхыгъэм ихабзэр!
Сэ сызэреплпырэмкIэ, Налбий
сыдигъуи усэн е тхэн IофымкIэ

теурыклагъэ зыкӀи кӀызхигъэ-
фагъэп, куоу еӀэбэхызэ, «ипсы-
лӀб» нахь лӀшлӀу, нахь гуа-
пӀу зӀришлӀштым пылӀыгъ.

Илъэсхэр, илъэсхэр! Ахэм ныбжьым хагъэхьорэ кьодыерэп, акъыл чаным нахь зыккы-зэлурагъэхуэ, гупшысэр самэу кьэк'ло. Усэ шапхьэр тэк'луо цык'луо хьугъэнк'и пшэнэп. Джащыг'ум прозэм, драматурги-ем ык'и публицистикэм зафи-гъэзагъ Налбий. Мы лъэныкъо-хэри физэш'ок'ыгъ. Гъэшлэ хьу-гъэ-шлэгъэ инхэр сурэтэшхоу джы кытынк'эр ипшъэрэылъыгъ. Рассказхэр, повестъхэр, драма-тическэ произведениехэр ет-ыхь. Анахь творческэ зылъыг'о ин хьугъэр повестэу «**Къуш-хьэ ябгъ**» (1997) зыфилорэр ары. 1998-рэ илъэсым, Налбий кы-зыхьугъэр илъэс 60 зыщыху-гъэм, итхыльэу «**Повестъхэр, кьэбархэр, усэ**» зыфилорэр Адыгъ тхылъ тедзапшэ кыш-дэк'ыгъ. Творческэ лофшлэгъэш'о зериэр ащ кьычиолъык'ыгъ.

Ау Къуекъо Налбый Тхъэм кыфигъэшшошэгъэ акъыл куур гуажоу илъепкъ зэрэритыжыштым пылъыгъэм фэд. 2002-рэ илъэсым ироманэу, къыбар-къыбару зэхэт произведение ямышыкълэу **«Вино мертвых»** («Шымылэжхэм яснабжъ») зыфилоу экэлэ джырэ темыр-кавказ литературэр къызгэплэгъэиэгъэр къыдыргъэкълыгъ. Ар произведение

кюдьягъэп, тхъэкъэгъэшлыгъэ
гупшысэ иныгъ. Мы прозе тхы-
гъэ гъэшлэгъоным епэсыгъэ уасэ
кыфашлыгъ — Къуекъо Нан-
бий 2004-рэ илъэсым ащкӕ
Адзыгъ Республикэм и Къэрал-
лыгъо премие кыфагъэшьошагъ.
Гъашӕмрэ цыфымрэ; акъылым-
рэ шлагъэмрэ; дунаишхомрэ
цӕлагъэмрэ; шӕмрэ емрэ —
пстӕумэ яппэсын плӕкълышт
гупшысэр Къуекъом мы рома-
ным цызэфихысыжыи, цызэ-
ригъэззфагъ. Зыфӕдэр кӕло-
тӕгъое философскӕ произве-
дение кылӕклӕкылгъ.

Кьюеком илээс 40-м ехьүрэ уахтэм усэн-тхэн творчествэр нэдэлһыплнэ имылау ылэжыгы, игушылэ пэлчэ ару кьэс гэунэ-шкүлүгагьэ, лъэшыгы, ичылплэ итыгы, бзэ зэшүанэ илагьэл, гүшһысэр кьепхэпхэхыштыгэмми.

Налбий иаужырэ повестэу «Зэкьомэз» зыфилорэри тхаклом игупшысэ зэрэмышьо-курэм, ренэу, мафэ пэпч игуклуачлэ ышлэрэм хигьахьоу, ытхырэ нахь гьэшлэгьонэу зэриггэпсырэм ишыс.

Къуекъор тхэкло е усэкло
къодыгъеп, псэклэ мы дунай
нэфым ренэу хэтыгъ. Фызэ-
шлэкыгъэр бэдэд, клэлэццыхлэхэм
афитхыгъэ тхылъхэр, учебникхэр
ыклI а зэкIэмэ аготэу, ренэу
къэралыгъо IофшIэнхэр зэри-
гъэцакIэцхыгъэр къызыдэплты-
тэкIэ, Цыфшышоу мы чIым къы-
зэрэтхэуыгъагъэр, гъунэнчъу
щылэныгъэр зэрикIэсагъэр, игу-
щылэкIэ дунаим фэшIу зызэ-
ришIыгъэр пшIош мэхъу. Нал-
был къытхэт, ау тIэкIу тэц нахь
лъэгалоу щыт, тыкхельэгъу.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

ИТХЫЛЪ ПЭПЧЪ ХЪУГЪЭ-ШІЭГЪЭШХУ

Хьоткъо Самир непэ зыцлэ чыжьэу лугъэ шlэныгъэлэжь. Темыр Кавказым имызакъоу, Урысыем икълэлэшхохэм ащ итхылъхэр къащыдэкълых. Илофшлагъэ пэпчъ лъэпкъымклэ (Адгыеим имызакъоу) мэхъанэшхо зилэ хьугъэ-шлагъэу мэхъу. Ахэр адыгъм итарихькли, икълтурэкли осэшо къэзылэжыгъэх.

Самир шлэныгээлэжэ ныб-
жыкI, ау ащ фэдэу лъэпкыым
ехыллэгъэ ушэтынышхохэм ауж
кыдыгэкыгъэу тхылъ зыбгуушI
лI. Тхылъ нэпчэ зы шлэныгээ-
лэжыым иаккыл кIуачIэ кыгыз-
рихыгъэр умыгъэшлэгъон плъэ-
кырэп. Сыда плэмэ зы тхылъыр
зы институт е тарихлэжэ куп
зыдэлэжээн зытефэрэ loф-
шлагъ.

Илъэс 20-м ехьукIэ узэкIэ-
Iэбэжымэ, апэу шIэныгъэлэжь
ныбжьыкIэм кыдыгъэкIыгъэ

тхылъэу «Черкесские прави-
тели в Сирии в 13 — 18 ве-
ках» зыфилорэр адыгэ наукэм
ошэ-дэмьшлэу ыклé пытэу кы-
хэуцагъ. Бэмэ ашлогъэшлэ-
гъоныгъ, клэлэ ныбжыклэм ащ
шыхъэклафэ фаригъэшлыгъ, ад-
рэхэр «хъугъэ шыцлэп» зыфэ-
рилорэм фэдэу епллэгъэх, ящэ-
нэрэхэм зыпары адыгэ тарихъ
наукэм шымыхъугъэ фэдэу
зашлыгъ. Ау бэ темышлэу етлани
мамлюкхэм яхыллагъэу тхылъ
кэлэм кыдыггъэклыгъ. Ащ ыуж

ш|эныг|элэж| ныб|жык|лэр
иш|ыпк|эу| лъэпк|ым| итар|их|
зэрэп|лыр| бэмэ| к|агуры|уаг|.

Критикхэм зэралытэрэмклэ,
Самир иапэрэ лофшлагэ ыпкклэ
адыгэ тарихыым фэгъэхыгъэ
тхыгъэу шылэхэм афэмьдэу,
наукэм шапхъэу илэхэм атеклэу
гъэсыгаыгъэ. Тарихыым изэх-
фын ежь екӀӀлӀклэ шхьаф зэрэ-
фырилэр кыгъэлъэгъуагъ. Ыжжклэ
илофшлагъэу кыззекӀлӀыкӀуа-
гъэхэм ар ежь Самир Тхьэм
кыхильхьэгъэ ӀэпӀӀсэныгъэу
зэрэщытӀр кыӀгӀэнэфӀагъ.

«Черкесские мамлюки в 13 — 18 веках» зыфилорэр ытхыным ыпэккэ Самир тхыгъабэмэ яджагъ, зехифыгъ, ар лофшагъэм къыхэщы. Етлани ащнах уасэ къезытэу критикхэм алыгътэрэр авторым литературнэ лэпэлэсэныгъэу хэлъыр тхылъым кызыэрэщыльэгъуагъэр ары. «Самир иапэрэ тхылъ кызыздэкыгъэр илъэс 25-рэ хуыгъэ, — къетхы Нэшъульэщэ Наймэ. — Ащ ыуж лофшэлэгъабэ шлэныгъэлэжым кыйлэккылыгъ. Ахэм ащыщых «Островная цивилизация Черкесии», «Открытие Черкесии» зыфилорэрэр. Ау эклэми лъапсэ афэхуыгъэ, эклэри кызысэщыжагъэхэр «Черкес мамлюкхэр»... арых».

А тхылъым ыуж илъэс зытлущ
нахьыбэ темышлагъэу «Очер-

зышхьэ зылытэжьэу, неущрэ
мафэм егупшысэрэм ащ фэдэ-
хэм уасэ афешы, кьеухумэх.
Ау Хьоткьор тэ тирусубликэ
изакоп зыцшыфыр. Самир ит-
хыльхэмклэ Адыгеим игьунапкэ-
хэр бэшлагъэу зэпичыгъ. Ащ
ишофшлагъэхэр зэклэ дунаим
адыгъэ тетхэм яхьылагъ, яду-
хонвэ байныгъ.

Нелэ Черкесиём ыкйи зэрэ
Кавказэу ятарихъ наукэ Хьот-
кьор хамытэу кызышлобгъэшын
плъэклыштэп. Ащ илофшлагъэхэм
оссахъ кыафашлы тарыхълэжъу
Кавказым имызакъоу, тыхэгъу
ыкйи лэкыб къралыгъохэм ащы-
псэухэрэм. Критикхэм зэралы-
тэрэмклэ, Хьоткьор сыд фэдэ
темэ кын кытегушылэми, узы-
лэпищэу, гурылогъошлоу кытэи.
Ащ мэханэ ил тхылъеджэмклэ.
Арын фæе Самир илофшлагъэхэр
кызызрыклоу мыггæпсыгъэхэу,
мыпыутхэми, псынклэу зыккызэб-
гырыкхыхэрэр. Ащ фэдэу ит-
хылъэху тиражышхъоу зилэхэри
ятлонэрэу кыдзэккыжъхъу мæхъу.

Самир ежь цыф шырыт, урысхэм гушылу «скромный» зыфалорэм мэхьанэу хэлъыр зэклары эпэсыг. Сыд фэдэ лоф-шлэгъэхшо кыылэкларыгъэу, цыфхэм ар агъэшлагъоу фэгү-шлэхэми, «кlo хьугъэ, ащ фэ-диз ар икьуреп» ыlorэм фэд. Зышъитхужьэу е шъыпкхэм лыхьоу урамын тетэп, обще-ственнэ организациехэм язэлү-клэхэм е зэхэхъшхохэм къащы-гушылу бэрэ плъэгъуцтэп, рэ-хъатэу илоф ешлэ, «интели-гент шъыпкь» зыфалорэм фэд.

СИХЪУ Гошнагъу.

Цыфтырэнцъыныгъэ

Лэшэгъухэр зэрэпхы

Адыгеир спортышхом лъагэу цызылэтыгъэмэ Кобл Якъубэ ащыц. Ишыушлагъэ укытегушылэным фэшл орденэу, медалэу кыфагъэшшоагъэхэм, ищытхуцлэхэм гуклэ зафэбгъазэ пшоигъоу зэгъэпшэнхэр ошых. Упчлэм упчлэр кыкылэлыклогэ, укызыщыуцштыр кыыхэхыгъошоп.

СССР-м изаслуженнэ тренерэу, педагогикэ шэныгъэхэмкэ докторэу, профессорэу Я. Коблым Адыгэ къралыгъо университетым физкультурэмрэ дзюдомрэклэ и Институт иректорэу илъэсыбэрэ Иоф ышлагъ. Самбэмкэ, дзюдомкэ клэлэ-цыкы-ныбжыккэ спорт еджаплэхэр республикэм кышыцзэ-лухыгъэнхэм клэщакло фэхуыгъ.

Попсэ районым ит къоджэ цыкылоу Шоикъо Коблхэм яунагъоу щыпсэурэм я 10-рэ сабыеу кыихуыгъагъэм Якъуб фаусыгъагъ. Къушхъэчлэс клэлэр Молдавием, Украинэм,

нэмыкхэм ащеджагъ. Спортым пыщагъэу, сэнэхъат хэхыгъэ илэу Мыекъуапэ Иоф щышлэу зеублэм, дунаим щыцэлъашэштми зыми ышлагъэп.

Кобл Якъубэ ыгъэсэгъэ клэлэхэм 1971-рэ илъэсым Урысыем испартакиадэ апэрэ чыплэхэр бэнэнымккэ кышчыхыгъэх. Аристотель Спиридов, Владимир Невзоровы, Владимир Дутовы, Джармэкъо Юсыф, Шынынхъо Руслъан, Михаил Рубановы, Семен Учадзе, Даур Аслан, нэмыкхэми щытхуэр кытфахыгъ.

Хъэпэе Арамбый самбэмкэ

гъогогуытло дунаим ичемпион хуыгъэ, Гостэкъо Хумэр самбэмкэ мастер, Европэм идышъэ медаль кыдихыгъ. Емыж Арамбый Олимпиадэ джэгунхуэ Москва щыкыуагъэхэм дзюдомкэ джэрэ медалыр къащыхыгъ. Олимпиадэ джэгунхэм, дунаим изенэкъокъу Владимир Невзоровым дышъэ медальхэр къащыдихыгъэх.

Я XX-рэ лэшлэгъум Урысыем дзюдомккэ итренер анахь дэгъоу кыыхахыгъэр Кобл Якъуб ары. Адыгеим ыцлэ дунаим нахь лъагэу щилэты шлоигъоу Ар псэу-щытыгъ.

... Москва клоным ыпэккэ Кобл Якъубэ гушылэгъу тыфэхуыгъагъ. Спорт Унэхшоу Адыгэ къралыгъо университетым ишагу шашынуу рагъэжыагъэм иеплыккэхэр кыриуалэхэзэ, Урысыем испорт еджаплэхэм ягупчэхэм ащыц Мыекъуапэ хуунэу зэрэфаер хигъэунэфыкыгъагъ.

Я. Коблыр Москва кызе-кыжыкым мэфэ заули ыгъэшлэжыгъэп, ошлэ-дэмышлэу ыгу къэуцугъ. Тренер цлэрылом дунаир ыхъожыгъэми, ишыушлагъэхэмкэ непи кытхэтэу тэлытэ. Адыгэ къралыгъо университетым шлэжэ музей кыщыфызэлъахыгъ. Адыгэ Республикэм дзюдомккэ иклэлэцы-

кы-ныбжыккэ спорт еджаплэ Коблым ыцлэклэ еджагъэх. Спорт Унэхшоу Мыекъуапэ кышыцэлъахыщтыми ащ ыцлэ ыхыщт.

Гукыи, псэкли адыгэ лъэпкым, зэкъошныгъэм афэлэжыгъэ Кобл Якъубэ Кавказ республикэхэм, гунэгъу крайхэм зэфыщытыккэу адытилэр гъэпытэгъэным пылтыгъ. Спортышхом ыгу кыфытеозэ дунаим ехыжыгъ. Ишхъэгъусэу Джарэт, ыпхуэхуэ Аурикэрэ Светланэрэ талуклэмэ, Якъубэ къаготэу, ымаккэ зэхэтхуэ кытхэтхуэ. Ары. Ащ фэдэ цыфхэм щылэныгъэм лъэужуэ кышагъанэрэр зыми хэккыа-клэрэп. Унэм иккэсэн фэдэу тилэх, щысэу атетхырэм тегъэгущо, адыгэм иджэныккэ машо егъаши зэрэмыккэщытм тилыхъэ тельэу лъэужхэр зэ-зыпхырэ Иофыгъохэр лъытэгъэ-кыуатэх...

Искусствэр — тибаныгъ

Дунаим нахышлоу зыщятэгъашлэ

Урысыем, Къэбэртэе-Бэлыкъарым, Къэрэщэе-Щэрджэсым, Адыгеим янароднэ артистэу, композиторэу Д. Шостакович ыцлэклэ агъэнэфэгъэ тын лъаплэр кызыфагъэшшоагъэу Нэхэе Аслан адыгэмэ я Мафэ фэгъэхыгъэу гушылэгъу тыфэхуыгъ.

— Лъэпкыр зэфэзыщэрэ мэфэкхэм уахэлэжъэныр зымыуасэ щылэп, — къелуатэ Адыгэ Республикэм и Къралыгъо орэдыло-къэшьокило ансамблэу «Исламыем» ихудожественнэ пашэу, композиторэу

Нэхэе Аслан. — Адыгэмэ я Мафэ ехыплэгъэ зэхэхъэу 2014-рэ илъэсым Налщык щыкыуагъэм «Исламыер» хэлэжыагъ. Тиартистхэм зэлуклэгъухэр ашлогъэшлэгъоныгъэх.

— **Зэлылэсыккэ амалхэр**

гъэфедэгъэнхэм фэшл джырэ уахтэ сыда анахъэу уналэ зытеудзэгъэр?

— Адыгэхэр итэкхуагъэхуэ дунаим щэпсэху. Лъэпкым зиужыжыным паше апэу икультура хэхъоныгъэхэр фишынхэ фае. Джырэ уахтэ Къэбэртэе-Бэлыкъарым, Къэрэщэе-Щэрджэсым, Адыгеим къралыгъо ансамблэ дэгъухэр, артист цлэрылохэр ялэх. Ахэр нахыбэрэ зэлыккхнэ, зэгусэхуэ концертхэр кыызэдатынхэ фаеу сэлъытэ. Зэлыпкыгъу-хэм яфольклор иугъоижыын нахышлоу тыдлажъэ сшлоигъу. Тыркуем, Сирием, Англием,

нэмыкхэм кърарытхыжыгъэ орэдхэр «Исламыем» къелох. «Налмэсым» икыашъохэм ахэтэлажъэх тилъэпкэ ишэн-хабзэхуэ Тыркуем щызэрахъэхэрэр.

— **Аслан, Адыгэмэ я Мафэ анахъэу щыплэгъу пшоигъор кыталоба.**

— Тикультура зэрэбаир кыщылэуатэзэ, тимамыр щылаккэ зэрэпытэр, неущэрэ мафэр нахышлоу зэрэхуыщтыр дунаим тет лъэпкхэм алъыдгъэлэсы сшлоигъу.

— **Шуиугухэлъышлэхэр Тхэм кыжжудегъэху.**
— Тхъаугегъэпсэу.

Спортым щыцлэрылохэр

Мэфэккым зэкъошныгъэр щэпытэ

Дунаим самбэмккэ гъогогуу 11 ичемпионэу, Европэмрэ Урысыемрэ ядышъэ медаль пчъагъэ кыдзэзыхыгъэу Хъасанэкъо Муратэ адыгэ къоджэ мыинэу Еджэркъуае щаплугъ. Ицлыккыгъом сэнэхъатэу кыыхы шлоигъуагъэм фызэплэккыжъэ, шыабэу мэхчы, нэшлуккэ кытэплъы...

Механизаторэу зигъэсэн имурадыгъ. Чыгур зыжъохэрэм, лэжыгъэ бэгъуагъэ кызыжыжы-жырэхэм щысэ атырихы шлоигъоу ялофшлэклэ лъыплъэщтыгъ. Мафэ горэм яшагу дэтэу пхэр зэгуиуытэ, кыуачлэр зэригъэфедэрэ Хъакъунэ Нурбый ыльэгъугъ. Ар Адыгэ къралыгъо университетым иклэлэегъадж. Джырэ уахтэ шлэныгъэлэжэ, педагогикэ шлэныгъэхэмкэ доктор, профессор. Клэлэ ныбжыккэм гушылэгъу зыфэхуым, игухэлъхэм аклэупчлагъ, ау М. Хъасанэкъом джэуап гъэунафыгъэ кытыжыгъагъэп. Н. Хъакъунэр Мыекъуапэ кызэккыжыккэ тренер цлэ-

рылоу Кобл Якъубэ клэлэм икыбар филолагъ.

Муратэ волейбол, футбол ешлэщтыгъ, ныбджэгъухэм ахэтыныр иккэсагъ. Я 7-рэ классым исэу тренер-клэлэегъаджэу Бэрэдж Шыхым дэжэ зэклом, самбэмккэ зигъэсэнэу купым хатхагъ. Къуаджэм дэсыфэ гэхъэгъэшхо спортым щышыгъэп. 1992-рэ илъэсым кышыублагъэу СССР-м изаслуженнэ тренерэу Хъэпэе Арамбый ипашэу хэгъэгъу ыккы дунэе зэнэкъокъухэм ахэлажъэу ыублагъ.

1995-рэ илъэсым М. Хъасанэкъом ищылэныгъэ лъэужшхъаф кыыхыгъэнагъ. Дзэккылолхэм язэнэкъокъу хэлажъэзэ,

Польшэм ибэнаклоу Кубатскэм финалым щылулагъ. Муратэ ыблыпкэ алырэгъум кышыузыгъ, шыобж хыльэ зэлуккыгъум щыыхыгъ. Медицинэм илофышлэхэр кызеплпыхэм, спортышхом хэккыжыккэ фаеу, ащ нахыбэрэ самбэмккэ бэнэн ымылэккыщтэу кыралощтыгъ.

Тренерхэм, врачхэм, ныбджэгъухэм яшлуагъэккэ Муратэ ипсауныгъэ зыпкыригъэуцожыгъ. Нарт кыуачлэу илэр бэнаплэм иккэрыккэу щигъэфедэу зеублэм, дунаим нахь щыцэлъагъ. Спортым лыхуужыныгъэу щызэрихъэрэм хэгъэгъум уасэ кыщыфахыгъ.

Адыгэ Республикэм физкультурэмккэ ыккы спортымккэ и Комитет итхъаматэу М. Хъасанэкъор загъэнэфагъэм ыуж илъэси 8-м нахыбэ тешлагъ. Уахтэр псынклэу кыуагъэу Муратэ елпытэми, Иофшлагъэу щылэр зэрэмымаккэр тэ тэлыгъу.

— Футбол ешлэплэхэр тикъалэхэм, къуаджэхэм къащызэлутхыгъэх, — ело Хъасанэкъо

Муратэ. — Стадионэу «Юностым», спорт унэхохэм Иоф ашлэ. Республикэм истадион гупчэ игъэлсын шлэхуэ тыу-хыщт, спорт щэрыуаплэм ишын тыфежыагъ. Ащккэ Адыгеим и Лышхъуэ Тхаккышынэ Аслан, Правительствэм, Урысыем спортымккэ иминистрэу Виталий Мутко, нэмыккхуэ Иофшлагъу кытфэхуэхэрэм тафэраз.

М. Хъасанэкъом зэрилытэрэмккэ, спортсменхэм яшлуагъэккэ зэкъош республикэхэр, адыгэу дунаим тетхэр нахышлоу зэрэшлэх, адыгэ быраккым члэхуэ зэлуккыгъухэр зэхэщэх, нэпэеплэ сурэтхэр атырахых. Адыгэхэм спорт лъэпкэ зэфэхъафхэмккэ ядунэе турнирхэр, зэхэхъэхэр зэхэщэгъэнхэм фэшл амалышлэхэр щылэх.

Адыгэмэ я Мафэ спорт зэнэкъокъухэмккэ хагъэунафыккыщт, мэфэккым зэкъошныгъэр щыпытэщт.

Нэклубгор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛЪ Нурбый.

Редактор шхъалэхэр:

ДЭРБЭ Тимур
ХЪЭШУЦІЭ Мухъэмэд
ТХЪАГЪЭПСЭУ
Уцужыккы

Зэхъышагъэхэр:

Адыгэ Республикэм лъэпккэ Иофхэмккэ, Иккыб къралхэм ащыпсэурэ тилъэпкыгъэхуэм адырлэ зэлхыныгъэхэмккэ ыккы кыбар жугъэм иамалхэмккэ и Комитет
Адресыр: ур. Крестыанскэр, 236

Зыщаушыхъатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын Иофхэмккэ, телерадиокъэтын-хэмккэ ыккы зэлылэсыккэ амалхэмккэ и Министерствэ и Темуыр-Кавказ чыплэ гъэлорышлэп, зэраушыхъатыгъэ номеры ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхауыгъэр:

ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, кы. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Редакциер зыдэшыгъэр:

385000, кы. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шхъалэм иапэрэ гуадзэр — 52-49-44, редактор гуадзэр — пшъэдэккыжы зыхырэ секретары — 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

Пчъагъэр

4015
Индексхэр
52161
52162
Зак. 889